

**POSSIBILITĂȚILE ȘI LIMITELE
PROIECTELOR CARE OFERĂ CURSURI DE CALIFICARE**

RAPORT ASUPRA FOCUS GRUPURILOR REALIZATE
ÎN ANUL TREI DE PROIECT CU RECOMANDĂRI

ENIKŐ VINCZE

IULIU KOZÁK

IUNIE 2011

INTRODUCERE

Participanții la interviurile de tip focus grup organizate între ianuarie și iunie 2011 de către Fundația Desire în cadrul proiectului „Egalitate prin diferență. Accesul femeilor române pe piața muncii” sunt diferiți actori ai pieței muncii.¹ În primul rând, am dorit să aflăm opiniile despre și atitudinile față de lumea muncii a grupurilor noastre țintă, adică tineri și femei de etnie romă care au participat la cursuri și traininguri de calificare sau recalificare facilitate prin propriul proiect, respectiv prin proiecte ale unor alte organizații neguvernamentale. În al doilea rând, am realizat interviuri cu cei care administrează diferitele programe sau proiecte adresate recalificării resurselor umane. Am introdus acest grup pentru a afla motivația activității lor, precum și câteva elemente de evaluare a propriilor lor programe. În al treilea rând, am oferit ocazia cercetătorilor în domeniul sociologiei, antropologiei sociale și culturale, și a psihologiei să împărtășească din experiența lor de contact cu populația romă cunoștințele legate de relația romilor cu piața muncii. În al patrulea rând, din focus grupul realizat cu câțiva angajatori am putut afla opiniile lor despre aceste cursuri de calificare și despre colaborarea cu organizațiile române și neromâne care le furnizează.

Abordarea noastră este una multi-perspectivală în sensul în care a inclus diferiți actori ai pieței de muncă, de etnie, gen și vârstă diferite din mai multe localități rurale și urbane, și a oferit acestora un spațiu de reflecție, exprimare și dialog. Scopul a fost creionarea unei imagini cât mai complete și mai nuanțate a situației actuale a relației dintre proiecte – piața forței de muncă – angajați. Raportul de față și-a propus să structureze tematic materialul interviurilor înregistrate în cadrul a două mari capitole (unul dedicat furnizorilor de cursuri de calificare, iar al doilea beneficiarilor acestor cursuri), alocând un spațiu considerabil fragmentelor de interviu prin care – dincolo de conținutul opiniilor și experiențelor – cititorii pot cunoaște și discursul emic al celor intervievați. Capitolul de concluzii oferă loc pentru interpretarea materialului de către cei care au

---

¹ Elaborarea conceptului despre această cercetare care completează celelalte tipuri de investigații derulate în cadrul proiectului între 2008-2011 și a ghidului de interviu, precum și moderarea celor opt interviuri de grup a fost asigurată de doi cercetători angajați în proiect prin Fundația Desire, autorii prezentului raport. Transcrierea interviurilor a fost făcută de Levente Kolombán.

derulat interviurile de grup, dar și aprecierilor venite din partea experților și ai angajatorilor intervievați.

Interviurile de grup la care au participat în total 80 de persoane au fost realizate astfel:

1. În Cluj-Napoca cu:

Furnizori de cursuri de calificare

Experți în problematica romilor

2. În satul Lunca din județul Cluj cu:

Beneficiari ai programelor de recalificare

3. În comuna Grădinari din județul Timiș cu:

Beneficiari ai programelor de recalificare (2 grupe)

4. În Timișoara cu:

Beneficiari ai programelor de recalificare (2 grupe)

Angajatori

Dintre beneficiarii cursurilor de formare, majoritatea participanților la focus grup au fost femei. În privința vârstei, aproximativ două treimi dintre participanți au vârsta de sub 35 de ani, iar o treime peste 35 de ani. Cursurile de formare pentru care au optat sunt următoarele: lucrător în comerț, lucrător în construcții, bucătar, patiser, agent pază, croitorie. Sunt relativ puțini cei care au amintit de experiența lor pe piața muncii sau de ultima ocupație, respectiv cei mai mulți au relatat problemele lor legate de lipsa locurilor de muncă. În caz că au vorbit despre experiențele lor ocupaționale, este de amintit că acestea sunt în legătură cu meserii cum ar fi asistent personal, operator mase plastice, femeie de serviciu, angajat firmă, gardian, îngrijitor și mediator școlar, cei mai mulți dintre ei amintind că au lucrat sau lucrează ca muncitori necalificați.

CAPITOLUL 1

Furnizori de cursuri de calificare și formare

Interviul de tip focus grup realizat cu 10 persoane (dintre care un bărbat de etnie romă, și nouă femei majoritare), reprezentanți ai unor organizații care acționează ca furnizori de cursuri de formare, calificare și recalificare, a urmărit obținerea unor informații legate de proiectele desfășurate de reprezentanții acestor instituții și perspectivele prin care sunt abordate problemele ocupării romilor sau ale grupurilor defavorizate pe piața muncii. Deși în România au existat câteva măsuri afirmative în domeniul educației și ocupației pentru romi (creșterea gradului de ocupare în rândul persoanelor ce aparțin de grupuri defavorizate) ne putem întreba în ce măsură aceste politici afirmative sunt suficiente, dacă într-adevăr răspund nevoilor, dacă dincolo de efectele punctuale au consecințe benefice și pe un plan mai general. În privința cursurilor de calificare sau formare se pune întrebarea dacă ele sunt suficiente, dacă proiectele care oferă aceste cursuri de formare au fost bine gândite, dacă în afara diplomei pe care o oferă un curs de calificare nu ar trebui să contribuie și la asigurarea unui loc de muncă ceea ce este esențial pentru personale din grupuri vulnerabile (mai ales din cauza izolării lor sociale). Cum văd formatorii aceste lucruri, cum se raportează la propriile proiecte? Includerea acestei perspective oferă un alt punct de vedere asupra mișcărilor de pe piața muncii care contribuie la întregirea viziunii holiste recomandate de celelalte cercetări din cadrul proiectului.

În acest capitol vom prezenta participanții, proiectele lor, evaluarea diferitelor dimensiuni ale proiectelor, punctele tari și cele slabe, impactul proiectelor, procesul de selecție a meseriilor, a cursanților și modul de desfășurare al întregului proces.

Participanții sunt reprezentanți ai unor instituții care se ocupă în mod direct de cursuri de calificare sau instituții, organizații care au proiecte în cadrul cărora desfășoară activități de formare. Toți participanții sunt absolvenți ai unor discipline soci-umane (psihologie, sociologie, asistență socială). Funcțiile pe care le ocupă în derularea proiectelor de calificare, formare sunt: asistent de proiect, expert ocupare, expert regional, șef serviciu formare profesională, președinte. Participanții provin din instituții de stat, organizații neguvernamentale sau firme private. Organizațiile de care aparțin au ca obiectiv incluziunea socială, apărarea drepturilor salariaților,

proiecte pentru romi, organizarea de cursuri de formare profesională, punerea în practică a economiei sociale.

Proiecte

Proiectele desfășurate de către organizațiile ai căror reprezentanți au participat la acest focus grup au ambiții și anverguri diferite. Unele se orientează spre derularea concretă a cursurilor de formare în timp ce altele doresc să integreze aceste cursuri în viziuni mai ample de restructurare socială, îmbunătățire a condițiilor romilor sau de eradicare a prejudecăților. Beneficiarii acestor proiecte sunt în general persoane defavorizate, printre care și romi.

Primul proiect este unul de economie socială prin care se încearcă pe de o parte promovarea ideii de economie socială, pe de altă parte se dorește revigorarea sau redimensionarea meseriilor tradiționale. Este un concept care din punct de vedere economic se bazează pe resurse materiale și capital scăzut.

Proiectul are ca obiectiv primordial promovarea economiei sociale. 80% dintre beneficiari aparțin minorității rome iar 20% sunt persoane vulnerabile. Aici mă refer la persoanele ajutate social, cu venituri minim garantat și persoane cu dizabilități. De trei ani sunt în cadrul acestui proiect european, de anvergură europeană, în care am reușit în regiunea Nord-Vest oarecum să aduc în evidență acest concept de economie-socială și cât de mult înseamnă pentru instituțiile care, instituțiile statului în general, administrațiile locale, cât de mult înseamnă promovarea economiei sociale. Pentru instituții asta este un concept nou, dar pentru minoritatea romă a fost promovat chiar în comunitățile rome compacte, unde există meseriile tradiționale rome. Vorbim de lăutărie, vorbim de meșteșuguri, vorbim de comerț și de artizanat. Minoritatea romă a promovat în sinea lui și în comunitățile rome acest concept de economie-socială. Chiar dacă la noi în România acest concept încă este nou, cred că este mult de vorbit pe marginea acestui concept. Dorim să descoperim adevărate valori, atâta ce avem de făcut noi, economie-socială, și cu afacerile sociale, în concept nou, cel al afacerilor sociale, ce înseamnă afacerile sociale și de ce este nevoie de afaceri sociale și ce rol joacă afacerile sociale în raport cu administrațiile locale (bărbat de etnie romă, 36 ani, expert regional, Cluj).

Există programe care vin în întâmpinarea dorinței de a formaliza meseriile tradiționale pe lângă calificarea sau formarea în așa-numitele meserii moderne.

De exemplu avem o autorizare pe împletitor nuiete, chestii care nu se găsește lumea să le facă și atunci ne adresăm chiar și pentru grupuri mai mici meserii, care altfel nu (femeie, 35 de ani, sociolog, Cluj).

Pentru meserii moderne și calificare profesională participanții au prezentat următoarele proiecte:

Organizăm programe de formare. În general 2500-3000 pe an, deci foarte mare volum și de când am început, am depășit 12000 persoane calificate. Nu mergem prea mult pe perfecționare specializată, ci mergem pe calificări de la zero până la obținerea calificării. Și avem și centru de evaluare, unde chiar am mers pe meserii specifice (femeie, 35 de ani, sociolog, Cluj).

Deci noi mergem pe partea de dialog social, ocupare, partea de șomeri, cursuri. Deci cam asta e direcția pe care am lucrat în ultimii ani. Calificare nu, formare doar pe partea de competență comună, management de proiect, deci pe partea care merge spre management, complementar oarecum cu ceea ce fac cei de la CRFPA. Proiectul pe care îl implementăm momentan este "Secretariatul tehnic permanent al pactului pentru ocupare și incluziune socială" are prioritate dezvoltarea parteneriatului la nivel regional și local, în vederea creșterii ocupării și incluziunii sociale. Și pentru asta avem pe de o parte toată activitatea care presupune dezvoltarea de parteneriate, cu întâlniri la nivel local și regional și care ca și rezultat pactul, în care pe de o parte sunt organizațiile prezentate și alte asociații. De exemplu în Satu-Mare prin asociația județeană, care are la rândul lui peste 30 de organizații. Deci sunt și alte asociații membre în asociația noastră. Momentan, fiind asociație, sunt 61 de membrii ca și asociație recunoscută juridic. Ce facem ca și tip de activități pentru partea asta? Avem pe de o parte partea de consultanță, în care îi ajutăm membrii organizațiilor membre, dar nu numai, pentru că am spus, pe care au pus proiecte pe fondul social european, și consultanță pe dezvoltarea ideii. Am avut cursuri de exemplu, înainte să se deschidă 7.1, pe 5.1. Am organizat 6 serii de cursuri, cursuri gratuite. Au venit din toată regiunea, și din care majoritatea au și scris proiecte după. Deci s-a și creat parteneriatul pentru cei care nu aveau neapărat.

Aveau idei, dar nu știau cu cine puteau lucra și i-am ajutat indirect, deci suntem ca un fel de centru de resurse, din spate i-am ajutat să scrie proiecte eligibile. Să se dezvolte ideea cum se completează cererea de finanțare, dacă se încadrează sau nu pe axa. Pe de altă parte, am făcut un studiu pe penitenciarele din regiune, cu deținuți și foști deținuți, în vederea integrării lor pe piața muncii: care sunt competențele pe care le au, ce competențe le lipsesc sau sunt insuficient dezvoltate? Și avem interviuri cu ONG-urile, cu angajații ONG-urilor care lucrează cu angajații ai penitenciarelor. Raportul acuma e pe final, acuma urmează să fie publicat, dar a fost prezentat în ianuarie. Studiul a reușit destul de interesant, cred că e primul studiu cu eșantion atât de mare, și dublat de date calitative, care ne dau o imagine în legătură cu ce se poate face (femeie, expert ocupare, 28 de ani, Cluj).

Noi oferim asistență juridică la nivelul sindicatului nostru și fiindcă din păcate în ultimul timp numai prin instanță am început să obținem niște drepturi. Avem servicii, ca servicii avem doar consultanța aceasta și bineînțeles în domeniul metodic, sau știu eu, în sistemul nostru, pentru a asista. La dialog social bineînțeles că participăm la nivel de Prefectură, Consiliu Județean și în teritoriu, unde suntem chemați pentru a sprijini colegii noștri în diferite etape ale lor. La nivel de Federație avem într-adevăr, au început acum câteva proiecte în cadrul POSDRU, dar sunt mai mult pe specialitatea noastră să zicem, în domeniul învățământului, ai educației (femeie, 35 de ani, profesor, sindicat învățământ preuniversitar, Cluj).

Implementăm în momentul de față, începând cu noiembrie 2008 un proiect, în parteneriat cu CRFPA Cluj, CRFPA Brașov. Se numește "Susținerea dezvoltării comunităților de romi" în regiunile de dezvoltare Nord-Vest și Centru. Pe parcursul celor trei ani, momentan suntem în cel de al treilea an. În fiecare an avem câte 12 comunități selectate din regiunea Nord-Vest și Centru (femeie, 22 ani, asistent coordonare proiect, Cluj).

Da, în fiecare comunitate au loc o serie de activități. Una este legată de educație, mentorat, se facă ore de mentorat cu copii după școală. Alta este legată de domeniul de ocupare. În fiecare comunitate are loc o campanie de îndrumare la început. Câte trei operatori în fiecare comunitate informează asupra acestui domeniu de ocupare și în

același timp înscriu oamenii pentru, dacă sunt interesați, pentru cursuri de calificare. Astfel se fac cursuri de calificare, unu, maxim două într-o comunitate sau pe valoare pe competență. O altă activitate este formarea unui grup de inițiativă, sub formă de ONG, care să răspundă problemelor comunității, iar alta este formarea unor idei de afaceri, oamenii din localitate, din comunitate, care poate să se dezvolte o afacere, sunt susținuți și ajutați pentru aceasta (femeie, 25 ani, asistent coordonare proiect, Cluj).

Și se țin cursuri pe scrierea de proiecte, pentru membrii organizației. Formăm și ONG-uri în cadrul comunității, și ONG-ul respectiv, membrii sunt învățați să scrie proiecte pentru comunitatea respectivă. Și de asemenea, anul acesta în decembrie am mai început un proiect, "Competitiv cu șanse egale pe piața muncii" și astfel în licee, este doar la început proiectul, acum se începe implementarea lui, în licee o să aibă loc o serie de activități. Nu putem să dăm foarte multe detalii, dar așa pentru a crește șansele de ocupare a tinerilor în viitor. Și de asemenea. Proiectul e mai complex, dar încă este la început (femeie, 28 de ani, expert ocupare, Cluj).

Selectarea cursanților și a meseriilor

Acest proces nu este controlat în totalitate de cei care derulează proiectele. Selectarea cursanților și a meseriilor este în majoritatea cazurilor o acțiune comună a instituțiilor de stat și a organizațiilor neguvernamentale. Oficiile forțelor de muncă sunt cele care studiază cererea pe piața forței de muncă și în conformitate cu analizele lor propun cursuri pentru anumite meserii și numărul de absolvenți despre care cred că vor fi angajați. În alte cazuri organizațiile care implementează proiecte recurg la alte metode de recrutare a cursanților. De exemplu solicită experții de ocupare din comunitățile vizate să recruteze cursanții. Și în aceste cazuri meseriile se aleg dintr-o listă propusă de agențiile statului. Din interviuri reiese că doar puțini absolvenți reușesc să se angajeze. Mai mult, chiar dacă reușesc să se angajeze nu este sigur că vor fi angajați în domeniul și postul pentru care s-au calificat la curs.

Prin proiectul pe care îl avem cu CRCR-ul, ei au vizat cursanții și au format grupele. Și cred că tot din partea lor a venit ideea de care calificări. Asta vine probabil din studiul la

locul respectiv, competențele oamenilor, nevoile de viață. Bănuiesc că astea au stat la baza când s-au zis în ce calificare să meargă (femeie, 28 de ani, expert ocupare, Cluj).

În fiecare comunitate este un agent de ocupare, care lua informații și în funcție de interesele oamenilor și de ceea ce se cerea în zonă, decidea împreună asupra cursului, sau cursurilor (femeie, 25 ani, asistent coordonare proiect, Cluj).

Și anumite, partea mai așa a limitărilor, pentru că calificările sunt pe nivele și au în concordanță cu studiile persoanelor. Dacă nu are învățământ obligatoriu 8-10 clase, atunci se puteau face cele de nivel unu, cele de trei luni, care nu e necesar, spune de regulă învățământ obligatoriu. Și de aceea de exemplu se alege lucrător în construcții pentru construcții, nu zidar, zidar care deja trebuie să aibă învățământ obligatoriu. Dincolo e ok. și mai puțin. Deci alegi între două apropiate și asta ar fi o limitare, studiile, școala... Noi practic facem cursuri pentru șomeri. Deci cei care au fost și prin proiect, au fost persoane în căutarea unui loc de muncă, deci înregistrate la șomaj, dar prin proiect au ajuns la noi. În general noi facem prin Agențiile de Șomaj. Planul nostru de formare îl creăm din cererile AJOF-urilor, ei spun că pe anul viitor ce meserii ar dori, și în anumită măsură noi le facem planuri pentru plătitori. Și acolo putem noi spune cam ce meserii ar merge și să ne autorizăm și pe anumite calificări. Pentru cel de la AJOFM-uri, AJOFM-ul spune, potrivit ofertelor, cererilor de pe piață, cam ce ar trebui să se facă. Facem și noi analiză și am început, nu e asta o problemă. În timpul anului se pot schimba calificările din plan, deci nu e bătut în cuie numai meseriile care l-ai spus în decembrie și în august următor poți să începi cursul. Deci poți schimba. Dar în principal trebuie să mergem pe o cifră cât de cât, ca buget, ca toate. Deci în două săptămâni se formează cursul, dar durează. Deci la noi chiar se întâmplă cursuri și aia înseamnă 3-6, chiar și 9 luni. De exemplu ca să fie un agent de ocupare, care este o calificare, care un agent de gestiune, acela înseamnă un curs de 8 luni și ceva (femeie, 28 de ani, expert ocupare, Cluj).

Deci noi avem reclamă, avem site pe internet, avem fluturași și sunt persoane care află de noi de la cunoștințe sau de la CNFPA. Când merge să se intereseze de un anumit curs de acolo, primesc informații despre toate societățile care organizează cursuri în Cluj-

Napoca și sunt care vin și la noi. Sunt persoane care vin să ne ceară sfaturi despre calificare, sau sunt care vin și știu sigur ce vor să facă. Avem peste 40 de meserii. Autorizația se reînnoiește la 4 ani. Sunt persoane care sunt trimise și de angajator. Avem firme care ne contactează și cer ofertă de preț. Și dacă sunt de acord cu ofertă și așa, trimit oamenii, le spunem ce acte au nevoie și încep procedurile. Cele mai căutate sunt în domeniul alimentației publice, bucătar, ospătar, cofetar, în construcții, acuma în ultima vreme mai rar (femeie, 26 de ani, psiholog, Cluj).

Și lucrător în comerț (bărbat de etnie romă, 36 de ani, expert ocupare, Cluj).

Noi nu avem lucrător în comerț, avem comerciant vânzător mărfuri alimentare și nealimentare (femeie, 26 de ani, psiholog, Cluj).

O problemă care nu este recunoscută oficial în România, avem mare problemă cu analfabetismul. Deși în ce în ce mai complicat, adică dacă ne uităm pe deținuți, oficial se declară 15% analfabeți, dar în momentul în care ar trebui să completeze un chestionar, mai mult de 25% n-au fost în stare să înțeleagă întrebările simple, cum ar fi numele și chestiile de început. Și atunci pe lângă asta, după aceea restul competențelor. Cred că o problemă importantă îi, și nu numai pentru romi, că există un populație generală, o categorie de oameni, care nu știu să scrie și să citească. Unii au terminat școala într-un fel sau altul, pe la țară, pe undeva, alții nu. Ca și vârstă, sunt împărțiți. Deci sunt și care au terminat înainte de 89 și totuși, nu știu să scrie. Dar momentul în care, de exemplu țări ca și Anglia, au declarat problema analfabetismului, și atunci poți să implementezi pe lângă cursuri de calificare și cursuri de alfabetizare, să-ți bugetezi proiectele europene cu astea... Așa cum la început, când este în șomaj, înainte de curs este obligat să accepte locuri de muncă oferite de AJOF, de Agenție. Și dacă nu, iară se taie șomajul în meseria care a avut-o înainte, cu care a intrat în șomaj. Deci el are obligația să accepte locuri de muncă (femeie, 35 de ani, sociolog, Cluj).

De exemplu pe proiectul cu CRCR-ul, erau câțiva dintre ei chiar șomeri înregistrați, persoane în căutare unui loc de muncă. În proiect au intrat cu plată, deci nu gratuit, dar erau înregistrați. Și acuma AJOF-ul se plânge că n-are cum să-i angajeze. Și la noi, din 50 și ceva numai 2 am reușit. N-au reușit. Au indicatori, au anumită procente într-un

anumit timp cât trebuie să angajeze dintre cursanți. Deci asta e indicatorul care face pe AJOFM-ul să fie atent ce meserii aleg, pentru că după curs se poate să angajează. Chestia asta cu numărul, ca să iei strict numărul este o chestiune destul de..., pentru că a fost o perioadă, erau confecții. Confecții-textile, dar 300 de locuri vacante, da? Dar nu vrea nimeni să meargă în domeniul ăla. Noi avem cursuri de confecții. Pentru că era prost plătit și așa și așa, și nu vrea nimeni să intre în industria ușoară, care de fapt e destul de grea. Deci nu e foarte OK numai să mărești cifra. Acuma oricum știu că se scoate ăștia cu, proiecte pe 2.3, cu calificarea angajaților și se găsesc angajator (femeie, 28 de ani, expert ocupare, Cluj).

Evaluarea proiectelor din perspectiva furnizorilor de calificare profesională

Încet-încet lumea începe să lucreze în parteneriat, deci asta a fost foarte greu și când am început. De când am început, lumea zicea că "Nu s-o reușiți!" și într-un fel confirmă ideea mea: contează foarte mult relațiile. Să te duci, să te întâlnești și după aceea se trage după sine și cooperările organizaționale. Nu funcționăm încă instituțional pe tipul ăsta de relații, dar cu încet-încet lumea începe să fie implicat la nivel comunitar și de exemplu partea de politici, prioritățile pe dezvoltare regională, despre care probabil ați auzit, comparativ cu celelalte regiuni, la noi, pe grupurile defavorizate ONG-urile s-au strâns destul de mult și nu avem doar grupuri defavorizate ca și prioritate, și comunități defavorizate. Ca prioritate, și care aduce, cred că o subliniere importantă pe ce se întâmplă pe politicile actuale preocupare, și pe ceea ce POSDRU nu suplinește. Pentru că merge pe grupuri și răspunde punctual la niște probleme, nereușind să meargă nici pe servicii sociale integrate, comunități defavorizate. Erau lucruri pe care s-a discutat mult și le avem în prioritate și diferența a fost de celelalte regiuni pe politică. Sperăm ca încet-încet să ajungem la un nivel național (femeie, 28 de ani, expert ocupare, Cluj).

Aș vrea să povestesc și eu, succesul pe care l-am avut în cadrul proiectului pe care îl pretez. În cadrul proiectului "Împreună pentru o societate mai bună" am avut un obiectiv primordial și anume, calificare profesională pentru grup țintă, pentru 2500 de romi la nivel de România, 2500. Noi am organizat aceste cursuri de formare

profesională, s-a făcut achiziție, licitație publică și a câștigat o firmă, Fax Media Consulting. Ei au câștigat această licitație și au venit cu o ofertă, în care ne-au prezentat un tabel cu 24 de meserii. În raport cu ceea ce vor minoritatea romă din comunitate și ne-a dat nouă, experților și noi le-am arătat în comunitățile noastre, care au fost selectate. Pe regiunea Nord-Vest am avut șapte localități și în aceste localități contactul direct între Fax Media Consulting, centrul acesta de formare profesională și comunitate, a fost o comunicare prin asociația Partidei Romilor, Asociația Romilor Pro Europa. Unde eu, împreună cu liderul din comunitate al asociației am venit și am întrebat ce meserii doresc din aceste 24 de meserii? Mulți și-au dorit, și-au ales agent dezinsecție din secție deratizare, mulții și-au ales agent de pază, multe fete frumoase și-au ales mancihiură-pedichiură și le-am înregistrat. Am rămas la concluzia în urma comunicării și în urma interviewării cu fiecare în parte, hai să facem două grupe și m-am dus pe nivelul unu, pentru toți. Am dus pentru agent dezinsecție la secția deratizare, unde 35 de etnici, de minoritari de romi au venit la cursuri, timp de 3 luni de zile, au avut câte 120 de ore teoretice în cadrul Centrului Educațional Ecologic din Satu-Mare, de exemplu, unde am făcut un contract cu Primăria să ne dea timp de o lună de zile sala. Am fost persoana responsabilă oarecum în Satu Mare, și am văzut cum au venit la cursuri. Au fost interesați. Ei au primit indemnizație, din partea proiectului, de 12 milioane. Au venit la cursuri și după aceea am identificat o firmă, ca să facă și cursul practic. Și m-am dus la o Societate Comercială de dezinsecție și dezinsecție-deratizare și am făcut contract cu el, cu patronul respectiv, ca să facă cursuri de practică pentru acești romi. Am încheiat un contract de parteneriat, și au făcut cursurile teoretice și practice. Au primit diplomă de la Ministerul Muncii, care e recunoscut și în țările Uniunii Europene. Au primit indemnizație de 12 milioane de lei și ei acuma își caută un loc de muncă. Din 35 de persoane pe care eu i-am monitorizat, de la început până la diplomă, până la nu știu ce, am reușit după o săptămână ca două persoane să fie angajate, la o fabrică de pui. Care nu este în domeniu, dar patronul a văzut că un cetățean de etnie romă a participat la un curs de calificare pe un proiect european, este o persoană competentă, poate să-mi facă mie profit, să mă ajute în afacerea mea și de ce să nu-l angajez? (bărbat de etnie romă, 36 de ani, expert regional, Cluj).

CAPITOLUL 2

Beneficiari ai cursurilor de calificare în context rural și urban

2.1. Cursuri de calificare în zone rurale

Comuna Luna din județul Cluj, cu toate satele, inclusiv satul Luncani unde am făcut interviul de grup cu beneficiari ai unor cursuri de calificare organizate de către o organizație neguvernamentală din Cluj (ca parte a unui alt proiect pe ocupare decât proiectul nostru “Egalitate prin diferență. Accesul femeilor române pe piața muncii”), are în jur de 5000 de locuitori, dintre care vreo 700 persoane care s-au declarat de etnie romă. În Luncani trăiesc circa 200 de romi, care locuiesc împrăștiați prin sat. Conform relatărilor, în localitate nu există conflicte inter-etnice. Totuși, în ultimii ani, pe baza Legii 215, 20 de familii de romi au primit terenuri pentru case pe un deal, deci într-o zonă oarecum separată de restul satului. Nemulțumirea lor este că locația nu are acces la utilități, însă primăria i-a asigurat că în curând vor fi conectați la energie electrică.

După aceste cursuri de calificare unde au fost înscriși în jur de 73 de persoane, diplomă au, locuri de casă au, mai trebuie să aibă un loc de muncă. Patru ari a primit fiecare, dar s-au mai extins băieții, 6-7 ari pe fiecare. Dar e o zonă foarte frumoasă. Însă încă nu sunt utilitățile, da fiecare dacă în spatele grădinii sapă 2-3 metri, găsește apă. Curentul merge, proiectul e aprobat, e proiect ca să ducă curentul. La discuția bugetului Consiliului Județean sunt negocieri, discuții între consilieri. Deci aici vorbim de politică, care se duce la nivelul județean. De interese de zonă. Luncani poate nu e așa de important ca și Floreștiul, sau ca și alte zone din județul Cluj. Într-un alt sat al comunei, la Grigorești, problema este că acolo nu sunt terenuri pentru case. Casele au fost construite de oameni, le-au trebuit doar materiale. Îs oameni harnici aici în zonă (bărbat, 48 de ani, Luncani).

Rugați fiind să exprime printr-un singur cuvânt principala caracteristică a vieții lor curente, participanții la focus grupul din Luncani au menționat următoarele: jalnic, dezastruos, sărăcie, foamete, criză, lipsă de speranță.

De ce jalnic? Pentru că am un copil, am început să-mi construiesc o casă acolo sus, am început să merg la lucru, dar nu mă ia nimeni. Nu e jalnic? Oriunde mergeam, nu făceam nimic cu diploma aia, am putut să mă duc la fier. Nu e jalnic? Dacă eram mai altfel, dacă eram român sau de altă etnie, eram într-o altă situație (bărbat, 25 de ani, Luncani).

Vin facturi și n-avem bani. De acolo încep și certurile, de la bani... Indiferent, nu patiser, și necalificat aș merge la lucru. Oriunde, numai să ai de unde să aștepți în 15, sau la sfârșitul lunii, bani, ceva. Asta îi mai principalul pentru noi. Că vezi, că lipsa banilor..., de acolo-s vin despărțiri și tăt (femeie, 27 de ani, Luncani).

Spun că dacă faci carte ai parte, dar nici cu carte nu mergi departe, ori că ai trei facultăți, ori că ai patru facultăți. Dacă ajungi la un patron..., e jalnic (bărbat, 35 de ani, Luncani).

Comuna Grădinari din județul Caraș-Severin (până în 1965 purtând numele de Cacova) are în jur de 2200 de locuitori, dintre care s-au declarat de etnie romă în jur de 300 de persoane. Prin proiectul „Egalitate prin diferență. Accesul femeilor rome pe piața muncii” aici a fost organizat un curs de croitorie pentru femei.

Ne bucurăm, și vreau să mulțumesc totodată Asociației Femeilor Țigănci din Timișoara, Dvs., Asociației Parudimos pentru buna colaborare, și ne dorim să colaborăm și pe viitor și să încercăm să realizăm cursuri, atât pentru femei, cât și pentru bărbați. Ne bucurăm de sprijinul și susținerea Dvs. Fetele sunt foarte receptive, și chiar am descoperit că au abilități în acest sens. Și cursul de croitorie este binevenit, căci înainte aveam în comună o firmă italiană de croitorie, unde femeile erau angajate ca muncitoare necalificate. Firma a dat faliment, dar dacă se mai deschide ceva asemănător, ele vor avea deja calificări (femeie, 28 de ani, Grădinari).

Toată lumea vorbește limba romani aici. Suntem neam de țigan. În regiunea asta a noastră nu prea sunt căldărari. Unele îs măritate cu căldărari, dar... Suntem țigani originali. Bunicii se mai ocupau cu cai. Dar nu contează neamul. Limba am învățat-o acasă, în familie. Care cum se naște, știe țigănește. Dar de exemplu fata mea s-a născut și nu știe țigănește, aia numai românește vorbește, nu înțelege pe țigănește. Mai avem părinți care se sustrag din sîrbi. ... Înainte nu trebuia a noră româncă, român la țigani.

Dar acum ne-am mai modernizat și noi. Bine că fetele noastre sunt modernizate, nu mai rămân cu fustele lungi cum era înainte, cu cercei mari, cu aurituri pe ei, nici atât. Fata mea și a vândut cerceii, că nu-i place. Și nici noi nu mai purtăm haine din alea, suntem mai românizați... O fost și la noi tradiția aia cumva, ca fetele să se mărite de tinere. Dar acum fiecare cu viața lui, ce vrea. La noi în familie nu e așa ceva. Dacă ea vrea să fie cuminte, e cuminte, iar dacă nu, nu (femeie, 19 ani, Grădinari).

*

Pe baza discuțiilor de la interviurile de grup realizate în cele două sate cu beneficiari ai unor cursuri de calificare, putem identifica următoarele **probleme generale cu care se confruntă populația rurală**. Aceste probleme sunt legate de restructurarea economică de după 1990 din România, în urma căreia s-au desființat unitățile de producție aferente agriculturii socialiste fără crearea unor structuri care să asigure locuri de muncă pentru populația locală.

1. Desființarea cooperativelor agricole de producție, care asigurau locuri de muncă în cultivarea pământului, la fermele de animale sau la stațiile de mecanizare inclusiv pentru forța de muncă necalificată.

Au desființat fermele, s-au dat vite la fiecare membru care a lucrat la CAP, li s-o dat câte o vită, deci s-o împărțit așa (bărbat, 51 de ani, Luncani).

S-au vândut tractoarele, tăt SMA-ul, tăt, tăt. Era mai bine înainte, că aveam loc de muncă, cât de cât. Acum vedem diferența între democrație și ce a fost înainte, care e mai precară dintre cele două. În democrația asta stăm pe marginea șanțului (bărbat, 35 de ani, Luncani).

Era mai bine înainte când era colectivul. Erau lucrate pământurile, nu erau pustiu. Dar acum situația este nasolă. Pământul e o sărăcie. Locuri de muncă ne trebuie, nu pământuri (femeie, 27 de ani, Luncani).

2. Împroprietărirea unora cu pământuri, pășuni și păduri, unde persoanele fără proprietăți au lucrat cu ziua până nu demult, pentru ca în ultimii ani, în urma înstăririi celor cu

proprietăți și mecanizarea agriculturii la scară mică, să nu mai fie nevoie de forța lor de muncă brută.

De când a tăiat socialul nu suntem asigurați. L-a tăiat pentru că avem mașină. Acum n-avem venit, n-avem nimic. Mai prindem de lucru, cu ziua, asta nu e rușine. Orice, orice, ca să ții familia de pe o zi pe alta... Să-ți dai copiii la școală... Și ca să supraviețuim. Îs doi copii la școală, nu-i nici un venit. Locuim cu soacra. Noi nu am fost plecați în străinătate. Sunt oameni care au pământ mai mult, dar acum și-au luat tractoare, și nu mai cheamă oamenii la lucru cu ziua (femeie, 31 de ani, Grădinari)

Ajutorul social și alocația la copii, asta avem ca și venit. Pentru alocație soțul trebuie să lucreze niște ore, nu eu, au am copii sub 7 ani. Deci nici soțul nu are de lucru aici acasă, doar așa prin sat, la unul, pe la altul. Are oamenii la care merge, și mai are și prieteni, mai are și la construcții. Și mai la agricultură... La spart de lemne, săpat de grădini, așa (femeie, 26 de ani, Grădinari).

3. Lacunele legislative privind împrăștierea de la sate și confuziile create în aplicarea lor aleatorie (în urma cărora terenurile agricole atribuite foștilor membrii de CAP pe baza unor adeverințe dar fără acte de proprietate, în 2010 au fost luate înapoi de către primării).

În 2007 au mai suplinit pământul primit înainte cu 50 de hectare, pentru fiecare și ăștia cu 85 de ari care au lucrat pe pământuri comune pe vremea lui Ceaușescu, au avut 85 de ari, dar acuma au fost deposedați, dar ilegal. În 20 de ani nu s-o putut face titlu de proprietate (bărbat, 48 de ani, Luncani).

E vorba despre oamenii care lucrau la CAP, nu numai romi. Așa noi am avut ceva pământ extravilan, 85 de ari și ăla l-am dat la unitarieni să îl lucre, și anul ăsta ni-o venit hârtia în casă, contractul de pământ, și o făcut un X pe foaie. Și o zice, cu regret, dar vi s-o luat cei 85 de ari de către Primăria Luna. Avem o adeverință din aia când ne-a dat pământul. Dar nu l-am avut făcut proprietate personală, niciodată.... Noi am lucrat câțiva ani la CAP, în Luncani și am primit cadou pământul ăla (femeie, 27 de ani, Luncani).

Deci nu cadou, că era conform Legii din 1991, este legea respectivă care spune că fiecare persoană care a lucrat în cadrul CAP-ului va fi împrăștiată cu o suprafață de teren. La noi a fost terenul mai mult, a fost 85 de ari. Dar nu s-o eliberat titlul de proprietate de 20 de ani, numai adeverința aia.... Încă e valabilă adeverința aia, eu m-am interesat, urmează Primăria să facă un inventar despre câte suprafețe de pământ are, și ce rămâne să distribuie, am cerut eu personal, care reprezintă oamenii săraci, să facă dreptate. Dacă le dă 20-30 de ari... Rămâne la mâna Comisiei Fondului Funciar de la Primărie. După ce s-o bătut cu ăștia care au titlu de proprietate pe harta topografică, și cei care trebuiau, au fost puși în posesie, se va face un inventar cu suprafața de pământ. Ce va rămâne, au zis că se împarte între cei care au avut 85 de ari. Nu știu cât va rămâne... Acuma s-o eliberat câte 50 de hectare. Aicia o venit un Bánffy, și o făcut actul de titular și trebuie să-i dai 50 de hectare. La biserica reformată încă 50, la ortodocși încă 50, și atunci plătesc ăștia mai săraci... Domnul, ca moștenitor din partea lui Bánffy... Am înțeles că aicia la Luncani are un proiect la... Deci este hartă topografică făcută acuma, pe tot teritoriul, și o fost parcelat între ăștia cu titlu de proprietate. Ceilalți, foștii membrii CAP n-au fost niciodată trecuți pe hartă (bărbat, 48 de ani, Luncani).

Am folosit terenurile alea, până anul trecut. L-am dat în arendă, la un italian, dar marea majoritate l-o dat. Și o zis că lucrează el și ne dă cereale, bani, ce dorim. Și acuma de vreo lună de zile, o venit o scrisoare că s-o luat pământul, l-o luat Primăria. S-o anulat contractul cu un X, și s-o luat Primăria Luna pământul, le 85 de ari. Înainte primeam cereale, bani. Anul trecut ne-am înscris pentru bani, ne-a dat bani. No, fiecare ce dorim să o avem. Dar acuma nu mai dă nimica, că s-o anulat, no, în fine. Terenul e gol deocamdată. Nu se știe doamnă, nu se știe ce va fi, nu (femeie, 27 de ani, Luncani).

Prea puțini au primit pământ aici, prea puțini, câțiva da, dar puțini. S-a dat de la Consiliu, 11 ari. Romii nu au avut pământ ce să primească înapoi. S-au dat 11 ari pentru numărul de casă, pentru mai săraci. Pământurile erau peste tot în sat, pe câmp, cum s-a nimerit. Dar nu au făcut act de proprietate. Și acum le ia înapoi care a fost și n-or mai căutat la timp, bătrânilor l-or luat, pentru că n-a fost cine să caute în timpul ăla, noi n-am fost aici. ... Era bine, măcar puneai un porumb, pentru ca să ai pentru pasăre. (femeie, 26 de ani, Grădinari)

4. Desființarea fabricilor din orașele apropiate, sau restrângerea activității acestora, unde oamenii de la sate făceau naveta în perioada socialistă și câțiva ani după 1990.

Problema este că singura întreprindere, Combinatul Metalurgic nu funcționează, sunt restructurări, deci practic în zona respectivă nu mai reușești să ai un loc de muncă, deci asta e problema (bărbat, Luncani, 40 de ani).

Pe vremea noastră o fost mult mai bine, dar acum e mai rău. Când dai că ești de etnie romă, cam... Sudor am lucrat la Ocna Mureș, la uzină, dar s-o închis. ... A fost mai bine, pentru că atunci totuși o pus bază de tineret, le-o dat locuință la Câmpia, la bloc, încoace-încolo, dar acum nici o bază nu mai pune pe tineret. Am și eu acasă, două fete care nu lucrează în moment nicăria. Ar mere, au și lucrători în comerț, au patiser, dar degeaba mergi în școală, că tăt nu ai acces la un serviciu stabil (femeie, 50 de ani, Luncani).

5. Companiile private mici din străinătate, care au deschis câte un atelier de producție în zonele rurale (folosind forța de muncă necalificată ieftină), au dat faliment într-o perioadă scurtă fără asigurarea drepturilor aferente pentru foștii angajați.

Eu nu am copii, nu sunt căsătorită. Lucrez la o firmă italiană, care face piese de iacht. Mai mari, mai mici, deci piese. Din 2006, când o venit aici la noi, Luncani s-a deschis, s-o mutat adică. M-am dus și am încercat și m-am angajat. Ca și muncitor necalificat sunt angajată. Sunt câteva persoane, nu sunt mulți, vreo 40 în tăte firma. Mai mult femei. Multe lucrau deja, firma asta demult lucrează, numai că o fost în Câmpia Turzii și s-o mutat aici. Au venit cu muncitorii cu tot, de aici ne-au luat doar pe puțini dintre noi (femeie, 47 de ani, Luncani).

Tot așa, am lucrat la combinat, am fost în Spania, m-am întors, asta e. Și am lucrat la termopane, aici în Luncani. S-a închis, șomaj... (bărbat, 30 de ani, Luncani).

Eu sunt de la Rafnic, și eu am lucrat la pantoferie, dar n-am lucrat la croitorie, numai la păpuși, am făcut fețe, l-am croit. Și dacă s-a lucra așa ceva, ar fi bine, dar degeaba. Și în confecții dacă lucrezi, dacă n-ai fost calificată, cu un salariu de 400 de lei lucrezi... Aicia la noi în sat a fost, un italian, și acum a dat faliment, deci a fost foarte multă lume, care a lucrat la el. Trebuia să deie șomaj, nu ne-a dat nici șomaj. Erau foarte multe femei, dar nu scotea nici producție care trebuia. Și a plecat (femeie, 36 de ani, Grădinari).

O vreme am lucrat la atelierul acesta italian de confecții, fără două zile am avut un an de zile lucrat, Jeans SRL se chema firma. Aveam carte de muncă. Trebuia să-mi dea șomajul după ce a dat faliment. Îmi trebuia un an de zile pentru ca să iau 6 luni de șomaj, că atunci a fost prima dată când am fost angajată. Dar el a dispărut. Și când m-am dus acolo, am făcut o grămadă de drumuri, Bocșa, Oravița, Reșița, l-am căutat, că peste tot or avut ei sediul lor. Dar acolo nimeni nici nu știa dacă exist. Nimeni nu mă băga în seamă.... Acolo, pe atunci, făceam blugi, fuste de blugi, pantaloni de blugi, toate se făcea numai din blugi. Asta a fost în 2007-2008 (femeie, 28 de ani, Grădinari).

6. Lipsa acută a investițiilor private, lipsa politicilor guvernamentale privind dezvoltarea și susținerea agriculturii, și lipsa locurilor de muncă în zonele rurale.

Asta îi, peste tăt este foamete. Eu sunt angajat, dar nu lucrez. Că e o firmă fantomă (bărbat, 25 de ani, Luncani).

O început în decembrie, s-o lucrat și după aceea s-o întrerupt pe perioada de iarnă. Și va continua. Acuma nu i-au nimic. Nici salar, nici șomaj. A zis că se întrerupe lucrarea și să așteptăm până când începe (bărbat, 51 de ani, Luncani).

Nu prea mai găsești de lucru în sat, pentru că sunt foarte mulți oameni care-și lucrează ei pământul, nu se mai dă de lucru la alții ca noi. Doar să te duci tu și să iei și să lucri, nu se mai poate, nu. No, sămănatul, aratul e foarte scump (femeie, 26 de ani, Grădinari)

Acuma sunt problemele astea pe agricultură, se pare că va fi o chestie de viitor, deci investiția în agricultură. Sunt multe terenuri, care sunt de lucrat. Și aicia nu știu, asocierile într mai multe persoane. Este acuma un program de finanțare pe agricultură, o strategie mai nouă ca să sprijine oamenii (bărbat, 25 de ani, Luncani).

Și asta e o discuție, lungă și veche. Povestea Legea 18, din 1991. S-au făcut aranjamente, la nivel local. Unii au primit terenuri, iar alții, care au vrut să lucre, n-au avut terenuri, că i l-a luat (bărbat, 51 de ani, Luncani).

Ăștia au stricat în doi ani, ce s-a făcut sub Ceaușescu în 40 (bărbat, 35 de ani, Luncani).

Imediat după revoluție aici au fost 1200 de capete de vite, ceea ce n-o fost prin jur, și acum abia mai sunt câteva (bărbat, 51 de ani, Luncani).

7. Lipsa de preocupare și/ sau de capacități din partea autorităților locale în materie de implementare de proiecte europene în domeniul agriculturii și dezvoltării rurale, și lipsa capitalului economic, social și de resurse umane necesare lansării unor afaceri particulare în domeniul agriculturii.

Primăria nu este în stare să facă astfel de proiect, Primăria nu e capabilă. [...] N-avem dispensar, n-avem Poștă, nu e capabilă Primăria să ne facă (femeie, 50 de ani, Luncani).

Auzi, nu putem băga pe capul Primăriei și de ce? Dispensar o fost, o fost retrocedat Parohiei Reformate, conform Legii nr. 1 a retrocedării. Acuma e în construcție noua grădiniță, noul dispensar, acolo lucrează și cam până la anul vor fi finalizate, dispensarul și grădinița. Deci pe aci i-o dat afară. Deci nu poți să aduci altul. Primăria o scris un proiect european, și uite, au început să construiască (bărbat, 48 de ani, Luncani).

Șansele sunt foarte mici, vinera a fost o întâlnire și s-au explicat. Vor deschide asta 6.2. în iunie, dar banii îs foarte puțini. Acuma există și finanțare pe IMM-uri. Dar acolo este programul guvernamental pe 10 mii de euro, și trebuie să vii cu o finanțare din partea ta, fie că ești persoană fizică, fie că ai organizație (bărbat, 51 de ani, Luncani).

*

Pe lângă problemele generale menționate mai sus, participanții la aceste focus grupuri au mai vorbit și despre **problemele specifice ale persoanelor de etnie romă**.

1. Stigmatizarea și tratamentul lor nejust ca persoane aparținând etniei rome de către autorități, companii/ angajatori, și populația majoritară în general, ceea ce le creează un dezavantaj în plus față de majoritarii români sau maghiari locali care trăiesc în condiții economice precare similare.

Da, dar nu numai la lucru, deci oriunde mergi, de exemplu când te duci la Poștă, și deja cum te vede când stai la rând, deja cum te vede lumea că ești de țigan, deja ferește și stă la o parte.

"Astea ce-s, animale?" Deci asta, noi romii, nu trecem de asta niciodată (bărbat, 42 de ani, Luncani).

Deci aicia, acuma mai fac o comparație, nici naționalitatea română, nu pot să zic că o duc mai bine, nici chiar maghiarii, eu i-o cunosc și pe ei, că trăiesc între ei. Acuma cursurile de calificare cred că le-au făcut pentru romi. Dacă stăm să analizăm aicia, vă spun, cu ajutorul cursurilor de calificare s-au ridicat mult, mult, mult (bărbat, 48 de ani, Luncani).

Locuri de muncă s-ar mai găsi, că sunt și în ziare puse, chiar am văzut, la o casă în Cluj de exemplu, menajeră, din ăsta..., și acolo ar fi bine, că ziua și noaptea stai acolo. Dar dacă te vede că ești de etnie romă, nu te ia... Se deschide la Florești ceva centru pentru îngrijire bătrâni, și scrie: "Angajăm acum." Dar când te vede că ești de etnie romă, nu te ia. Am găsit ziarul, și chiar astăzi am sunat acolo, la un vecin și am întrebat. Vecinul m-a zis: "Ai auzit tu de rezidența asta în Florești, că fac angajări? Fac angajări, dar încă nu s-o deschis." Dar ei vor să aibă un număr de angajați. Dar zice "Nu știu dacă ia de etnie romă." Na! Asta îi, deosebire mare. Parcă etnia romă n-ar avea suflet să lucre, să aibe. Trăim în România, avem aceași drepturi, maghiarii ca și românii, nu? (femeie, 32 de ani).

Țiganii ca patiseri?!? Cine ar lua de la țiganii patiserie? (bărbat, 25 de ani, Luncani)

Soțul iară nu lucrează, a fost aici să caute de lucru, dar din cauză că e țigan, nu primește... I-au spus într-un fel că na..., deci persoanele ca noi nu se pot implica acolo, deci... Și am întrebat atuncie că din ce cauză și au spus că nici nu vor țigan acolo, să lucreze acolo. Atuncia m-o mai trimis pe mine, pentru că m-au văzut cu niște fete, pentru că am lucrat aici la confecții, și au spus să mă duc eu acolo. La Bardo, o firmă ceva francez-italian, nu știu ce îi, dar se ocupă niște români de ea. O fermă de animale. El a vrut să meargă, dar pe el nu l-au primit (femeie, 28 de ani, Grădinari).

- 2. Problemele femeilor de etnie romă** care decurg nu doar din starea materială precară și discriminarea din partea societății majoritare, ci și din aranjamentele ce țin de ordinea de gen predominantă în familiile lor și traiectoriile de viață feminine prescrise de aceasta.

Sunt eu, soțul, socrii, copiii, și un nepot de al soțului, care e la școală la Reșița. Primul copil l-am avut la 18 ani. Și după aia au venit toții, unul după altul, cea mică acuma are un an și 8 luni. Și acuma iarăși sunt însărcinată... Așa o fost să fie, pentru că tot așa am avut ceva probleme și nu am putut să iau pilule, după pastile am avut dureri foarte mari... Medicul acum mi-a zis că am gemeni. Dar eu sper să nu fie, deci acolo au spus că după testele lor pare să fie doi. Stăm într-o căsuță mică, o bucătărie, două camere, un coridor. Suntem necăjiți, dar mai mult de atâta nu se putea face. Cu ziua muncești, doar ca să supraviețuiești. Dacă vine o femeie și te cheamă, "Am nevoie la un săpat, la un spălat la un covor, la șters la geamuri...", orice, ce e legat de o muncă, mă duc. Sunt care au nevoie, sunt care ne mai cheamă. Într-un fel mai am mare noroc și cu soacra, că ea iarăși e foarte puternică, are 71 de ani, dar e în putere și mă ajută foarte mult. Ea cât stă acasă cu copiii, eu mă mai duc la lucru, și eu și socrul meu, avem o cocie și un cal, ne mai putem deplasa, mai facem câte un ban în plus (femei, 28 de ani, Grădinari).

Eu am patru clase. Pe vremea aceia a plecat tata dincolo și când ne-am întors în țară, colegii mei erau a V-a și n-au vrut să mă mai primească, pentru că era o lună și ceva de întârziere. Și am renunțat, pentru că n-am putut să merg cu colegii mei, pentru că ei deja erau în a V-a și am renunțat să mai merg. Cu toate că cu școala n-am avut probleme, deci am învățat destul de bine. Dincolo n-am făcut școală, că n-am stat decît 2-3 luni, deci n-am stat să spun ani de zile. Și am rămas așa. Și la noi, la romi, nu prea sunt cu școala femeile, în general îs casnice, în general. Deci eu de exemplu n-am fost niciunde plecată, tot timpul cu copiii acasă, casnică, și atâta tot. E greu și aia, că e muncă. Mai târziu cu copiii, să-și facă temele, să învețe bine, perioada asta este grea, trebuie să-și urmeze o școală în viață, că-s băieți amândoi. Mai femeile mai merge să stea acasă, dar ei ca băieți nu. Cel puțin măcar să-și ia permisul de conducere (femeie, 33 de ani, Grădinari).

Am doi băieți, unul șapte ani face acuma în octombrie 2011, și unul face cinci ani acuma în august. Stau cu părinții, am fost căsătorită legitim cu el, el este din Caraș, am stat 10 ani cu el. Acolo am fost noră la părinții lui. Și acuma el s-a mutat aicia, a cumpărat o casă și iară ne-am despărțit, pentru că el e un om mai violent. Și am doi copii cu el. Și am avut probleme... Cursul tot așa, prin Cristina l-am aflat, ea ne-o înscris, ea m-o pus pe mine aicia la școala asta. Eu am o diplomă de 8 clase, am terminat 8 clase. N-am lucrat niciunde, am stat acasă cu copiii, i-am crescut. Stat acasă, n-am avut unde să lucru. N-am continuat școala pentru că m-am căsătorit.

Tata e român, din Satu Mare, mama e țigancă și eu am făcut 8 clase. Am terminat 8 clase. Și după aia m-am măritat, pe la 16 ani. Și am doi băieți și n-am nici un lucru terminat, am stat casnică acasă. Împreună am cumpărat casa, dar banii de la el îs. Nu am divorțat legal, tot căsătorită sunt. Acum el a rămas în casa noastră, și a luat și copiii de la mine, pe amândoi. Ce să fac, dacă ei nu vor să stau la mine? Am vorbit și cu Cristina și asta va rămâne să decidem eu cu Cristina ce să fac cu divorțul și restul. Dar nu am bani ca să pot să am un avocat, eu stau la părinții acuma, stau la mama mea și la tatăl meu. Viața e mai complicată. Ce viață să mai refac? Cu timpul poate, dar copiii știi cum îs, nu pot să-mi las copiii fără să nu îi văd, sau să nu aud de ei, n-aș putea. Eu aș putea să mă duc oriunde la lucru, eu n-am probleme să mă duc, cum să vă explic, mai ales că copii tăt nu trag la mine, dar... Dacă copiii nu vor să steie cu mine, nu pot să îi oblig (femeie, 25 de ani, Grădinari).

*

Confruntându-se cu aceste probleme, oamenii caută **soluții individuale sau de grup**, printre care înscrierea la cursurile de calificare oferite de organizațiile civice prin proiecte europene este doar unul, și nu neapărat cel de la care speră schimbarea radicală a vieții lor. Pe primul loc al soluțiilor agreate atât de femei cât și de bărbați, se află plecarea în străinătate, chiar dacă ei optează pentru această strategie sub constrângerile condițiilor precare de acasă, și chiar dacă ea este plină de multe necunoscute și riscuri.

1. Plecarea în străinătate

Deci trebuie să te duci dincolo, medici, doctori, cercetători, tăți. Aicia rămân chiar care n-au putut să plece (bărbat, 35 de ani, Luncani).

Unde am lucrat înainte? Deci până în 2005 am lucrat la un combinat metalurgic. Am fost mașinist trăgător, la cabluri de înălțime. La începutul lui 2005 m-am dus în Spania, până în 2007. Acolo am lucrat în construcții (bărbat, 38 de ani, Luncani).

Pentru multe familii a fost un ajutor și plecatul în străinătate. Și cine a plecat, nu primește indemnizație. [...] S-a schimbat legea cu venitul minim garantat, și acolo sunt măsuri mult mai drastice și din greu numai greu o să fie, din păcate (bărbat, 25 de ani, Luncani).

Eu am fost în Germania. Acuma nici plecatul în străinătate nu e nici chiar ușor, deci trebuie să cunoști, trebuie să te cunoaște cineva, că altfel așa, să te duci și să cauți de lucru unul singur, nu prea merge (bărbat, 25 de ani, Luncani).

Cu anii ăștia de acuma nu mai am șansa, unde să plec, unde să mai fac ceva? (bărbat, 35 de ani Luncani).

Mulți au plecat și au venit cu sicriul sigilat acasă (bărbat, 35 de ani, Luncani).

Când am plecat dincolo cu soțul, copiii erau cu mama, cu tata, cu fratele meu. Am stat 5 ani și după 5 ani am revenit. Am fost în Spania. După aia a venit fratele meu, a venit cumnata mea și am stat. Am avut acolo neamuri, așa, verișori, am mai avut așa prieteni, și am avut și noi... Am știut că mergem în Spania, am știut că mergem la muncă. Am făcut mai multe, mai multe treburi acolo. Cum să vă spun..., trebuie să spun, că am fost la cerșit, da, acolo am fost. Bărbatul meu a fost la construcții. Acolo nu locuiam în tabără, am avut locuință, deci am plătit chirie, ca fiecare. Noi n-am stat în caravană, n-am stat la colibă, cum stau ăștia în Italia, nu. Eu stăteam câte 3-4 luni, veneam acasă la copii, iar mă mai duceam, iar mai veneam la copii. Fratăl meu iară, când mă duceam, vinea el acasă, și uite, așa. Acasă pământ n-avem, nici animale nu mai ținem acuma. Mai plecăm, mai venim acasă, nu se mai poate animale. Aici n-avem venituri. Asta este soluția. Să plecăm din când în când. Normal, după 3-4 luni iară mergem. Până atunci mai avem și social. Asta e, sunt probleme acasă (femeie, 43 de ani, Grădinari).

Avem familie mare. Ei sunt trei frați, și soacra mea, și două cumnate, stăm în aceeași casă. Socrul meu e despărțit de ea. Dar acum nu-s acasă, îs plecați pe dincolo, cumnatele mele. Numai eu sunt acuma acasă. Și eu am fost plecată în Franța. În ianuarie am revenit. Am stat un an jumate. Am mai fost acasă, și în august, anul trecut, am fost, iară am plecat. Acolo am stat acasă, nu am cerșit, că nu mint. Am plătit chirie... Nu am găsit de lucru, că dacă găseam, mergeam, mergeam. Mai cumpăra soțul mașini, mai vindea... dar nu le ducea acasă, acolo lua de pe internet, le vindea la alt țigan, mai la fier, la cupru. A fos și fetița cu noi. Pe ea am înscris-o la școală și anul asta trebuia să o dau, dar uite că n-am plecat. Dar o să plecăm... Cred că

stau aici până la terminarea cursului. Că nu mă-nsciam dacă nu vroiam să termin. În toamnă-iarnă plecăm iară (femeie, 26 de ani, Grădinari).

Când plec la muncă în Italia, sezonier, copilul cel mic îl las cu părinții mei, pe ceilalți trei care-s de școală îi luăm cu noi. Dacă nu plecăm, nimeni nu ne angajează aici, nu avem salarii, trebuie să plecăm, nu? Mai ales că fiica cea mică e bolnavă, trebuie să facem niște bani pentru operație. Mergem sezonier, de două ori pe an, la cules și la tăiat, tăiat vie. Sezonier, pentru că fratele meu e acolo, cumnatul meu e acolo, copiii sunt la școală acolo și mergem la ei. Au apartament unde să stăm... Mai plătim și noi, că și ei plătesc chirie, mai dăm și noi câte 100 de euro, dar nu e așa mult. Și suntem plătiți pentru ore la patron, cu contract de muncă pe o lună, sau cât stăm, o lună jumate. Totdeauna ne sună cumnatul meu că e lucrare și mergem, ori eu singură, ori cu soțul, ori cineva dintre noi, dar tăt mergem. Deci nu mergem așa la ghici, că nu putem să lăsăm copiii acasă. Să mergi la ghici și să nu faci nimic, nu se poate (femeie, 30 de ani, Grădinari).

Sufăr de o boală foarte grea, am avut cancer. Am fost de 5 ori operată. Acuma în 24 mai, trebuie să mă duc în Franța înapoi la control. Acolo m-am operat și acolo trebuie să mă duc înapoi la control. N-am fost de un an de zile la control.... M-a prins poliția și m-o trimis acasă din Franța. Și o pus interdicție bărbatului meu și n-am putut să mă mai duc afară. Cu forța ne-a trimis acasă, da. Adică n-ar fi avut drept să mă trimită acasă nici pe mine, nici pe bărbatul meu, că bărbatul meu nu poate să se culce noaptea fără mască, că el are oxigen acasă. No, dar din păcate am picat și noi într-o gașcă și ne-o pus și pe noi să venim acasă. A fost o razie. Și ne-o rămas acolo pastile, ne-o rămas acolo toate lucrurile ce am avut, nimica n-am putut lua. Bărbatul meu n-are tratament, eu n-am tratament... Noi n-am făcut rău nimica. Au fost alți țigani, au avut niște belele și noi o trebuit să stăm cu ei vreo 3-4 zile. Chiar atunci a venit razia, și ne controlau, și pe soacra mea și pe tăți. Dar noi de Franța avem nevoie, nu o altă țară, că acolo e tratamentul. Și acolo suntem de 10 ani, în 2001 am plecat prima oară... ne-am dus acolo pentru sănătate. Ne-am mai dus și noi la lucrat, dar n-am găsit, e foarte greu să găsești de lucru, dacă n-ai ceva la mână, e foarte greu. Toată lumea ne-a întrebat dacă avem ceva, ce meserie avem. Ce meserie să avem? Suntem acasă, lucrăm pe pământ, pomme du terre, cum le spune ei, la cartofi, la varză, la din ăștia. În Franța am avut toate actele și asigurarea, am avut de acolo și nu plăteam tratamentul. .... A fost o perioadă grea la început când am plecat, am avut o

săptămână, după operația din România și am plecat în Franța și m-am culcat pe jos, sub poduri. Și apoi am stat în caravană, am stat la case abandonate, dar vinea poliția peste noi, ne dădea afară, ne scotea afară de pe autobandă. Nu noi spărgeam casele, erau sparte, ne băgam noi așa, deci unde nu locuia nimeni, trebuia ca să spargi ca să intri. În Lyon, în Lyon am stat așa 6 ani. Asta s-a întâmplat și înainte de 2008, să vină poliția și să ne alunge, să spargă caravanele, dar înainte nu ne trimiteau acasă. Acum, ultima oară, eram operată, cu bandajul după mine, bărbatul meu cu oxigenul după el. Așa în stradă ne-au aruncat... Pe toată lumea, eram în jur de 40-50 de persoane. Au pus cătușe pe mână, ne-au pus pe jos, pe rând. Eu am făcut 24 de ore, bărbatul meu a făcut 48, copii 5 ore, în arest. Am dat declarații. Întrebau că de ce am venit în Franța, că ce facem acolo și atât așa. Dacă vedeau că ești la cerșit, te trimiteau imediat, știau că despre ce e vorba, că n-ai nici un Dumnezeu pe acolo, te pune la rând și te trimitea acasă. Dacă te prinde poliția așa, te pune pe un autocar, deci îți plătește cheltuiala asta, dar nu te plătește pe tine ca să pleci de acolo (femeie, 44 de ani, Grădinari).

Acolo era o franțuzoaică, era căsătorită cu un român. Și ea a făcut tot posibilul, deci ca să putem merge acolo..., deci acolo se duceau copii la școală, mi-o făcut și alocație la copii. Acolo copiii făceau foarte multă școală, deci mergeau la școală dimineață la 8 și veneau la 12, stăteau până la 2, de la 2 iară până la seara 6. Făceau și lecțiile și primeau și mâncare. Numai că dormeau seara acasă, dormeau lângă mine... Asta a fost în 2008. Și atunci au fost ceva probleme, am avut probleme, pentru că am vrut să fie totuși ceva mai mult și mai bine, și am avut probleme cu poliția și trebuia să plecăm de acolo. Prima dată am trimis soțul cu copiii acasă, au venit acasă. Iar eu am făcut..., bine, deci n-am făcut numai eu, deci a făcut asta foarte multă lume, deci... Ne dădea niște bani din bancă, deci nimic fals, absolut nimica, că-ți trebuia un cont în bancă. Dar eu nici nu prea am știut că ce este asta, și am luat cum se spune la noi: o țapă. N-am înțeles despre ce e vorba, dar am intrat într-o oală foarte adâncă. ... Am mers la bancă cu ea, acolo am semnat niște acte. Bineînțeles că nu știam ce scrie acolo, că se scria în franceză, dar părea un contract de muncă. Și atunci, după vreo lună de zile, mi-o venit un cec, un cec de 60.000 de euro. Am ridicat CEC-ul și a doua zi dimineața a venit poliția. A venit translatorul, m-a întrebat că "Uite, au venit la tine, am fost anunțați. Ai făcut fals, deci uz de fals și excrocărie." Ce să știu? Eu n-am știut nimica. Deci ea a făcut, persoana aceea, care m-a dus la bancă, pentru că ea s-a pus clauza mea, deci s-a pus ca să aibă prioritate în bancă, fără mine,

putea semna și putea să scoată banii fără mine. Pe urmă m-au dus la judecata, m-au judecat. Am avut avocat din oficiu, de acolo. Deci mi-au spus să spun tot adevărul, tot ce s-a întâmplat, că dacă nu spun adevărul, va fi și o minciună, și atunci va fi mai rău. Și i-am spus exact ce s-a întâmplat. Și atunci pe ea o arestat-o și mie mi-o dat drumul acasă. Așa, nu mai am voie să mă duc în Franța, dar nici nu mai vreau, absolut nu. Soțul poate să meargă, dar el fără mine acolo nu poate. Numai dacă mă duceam eu, eu mai știam limba, mă mai duceam la o femeie la lucru. Și la cerșit făceam bani, 60-70 de euro. El n-avea ce să facă (femeie, 32 de ani, Grădinari).

Soțul nu lucrează niciunde, mai merge pe dincolo, își mai găsește sezonier de lucru, doar atât. Și eu rămân acasă cu copiii. Am fost anul trecut două săptămâni în Germania, la cumnata mea, deci în timpul vacanței cu copiii, atât. De lucru ne-am putea găsi în Germania, dar ne trebuie casă. Și-ți trebuie bani să-ți plătești și înainte, 2-3000 de euro, ca un fel de cauțiune, că nu strici sau știi eu ce în casă, la hotel. Eu dacă aș pleca, aș lua și copiii, i-aș înscrie la școală și atunci..., măcar două haine le trebuie. Nu pot să merg și să-mi duc copiii și să dorm doamne ferește pe unde. Ei sunt învățați foarte bine, să aibă o oră de somn, o oră de masă, deci..., na, să aibă confort cât de cât, o baie. Aici acasă avem condiții. Nu extrem de bune-bune, dar oricum, e casa locuibilă, rămasă de la socrul meu, deci de la părinții lui (femeie, 33 de ani, Grădinari).

2. Înscrierea la cursurile de calificare disponibile în zonă

Când am fost acolo cu Florina, fiecare a fost întrebat ce dorește să facă, ce curs. Și o trebuit să fie 15 persoane la fiecare curs. Și la asta, la brutar nu o fost nimeni înscris, și atunci nu s-a făcut. La alte calificări a mers la fel (bărbat, 48 de ani, Luncani).

În special la tineret, îmi pare deosebit de bine că s-o făcut cursurile astea de calificare europeană, Uniunea Europeană s-a gândit foarte bine, că romii de la nivelul în care îs să-i ducă spre diplome și locuri de muncă. Aici la locuri de muncă, aici puțin am acționat la Centrul la Cluj, la Casa Forțelor de Muncă, că toții care au terminat cursuri de calificare, să fie luați acolo în evidență. Deci să aibă prioritate, să fie angajați pe meserii, pe meserii. Deci ei săracii au venit cât de cât și s-o făcut cursuri de calificare, un număr foarte mare o reușit. Au diplome acuma, ajutorul lor acuma ar fi locuri de muncă. Cam toții am fost înscriși la aceste cursuri. Cam 78 de cursanți. Deci cursurile au fost foarte bine venite, oamenii și-o dat interesul pentru

cursuri. Am fost la fiecare persoană acasă, și am întrebat dacă vrea să se înscrie la cursuri de calificare. Deci oamenii au fost informați, direct (bărbat, 40 de ani, Luncaeni).

Eu am rămas așa, cu speranță, când am auzit de acest curs. Că dacă facem cursul asta de calificare, s-ar putea să ne găsim un loc de muncă, dar... eu, ca eu, dar măcar tineretul ăsta. Curs de patiser am făcut, da. Puteam alege între patiser, era lucrător în comerț, dar marea majoritate intra la patiser, că o fost mai puțini meseriile astea, și atunci au intrat toții la patiserie (femeie, 27 de ani, Luncaeni).

Când am auzit, am zis că dacă fac cursul asta și diploma, oferă un loc de muncă. Sincer, dacă nu, nu făceam. Deci numai în ăsta am crezut, că dacă viu și fac, m-o învață, m-o arată, după aceea mă oferă un loc de muncă. Dar dacă nu, nu mă-ncălzește. Cum să vă explic, deci credeam că dacă am diplomă, totuși, în câteva luni se interesează cineva, nu, să mă și angajeze? No, totuși, am diplomele acasă, și cam asta a fost totul. Nu mai dat nimeni un telefon sau ceva... Eu, și și colegul am fost la cursul în construcții. Am fost vreo 15 băieți de aici, din sat și au fost și din satul vecin, lucrători în construcții, zidari (bărbat, 20 de ani, Luncaeni).

Curs de agent de pază și ordine publică am făcut eu, și am un atestat eliberat de Poliția Județeană Cluj. Deci poți să te angajezi ca agent de pază, dar fără drept de portarmă. Ideea e foarte bună, deci cursul e perfect, eu n-am spus nimic, dar am zîs că am făcut și n-am primit drept de purtare armă (bărbat, 38 de ani, Luncaeni).

S-o dat ceva bani pentru cei care au participat la cursuri, oamenii au făcut mai mult pentru banii (bărbat, 20 de ani, Luncaeni).

Oamenii îs năcăjiți și din cauza asta se înscriu la cursuri. Am primit banii 3 luni cât am făcut cursul, am plătit gazul și am ieșit din iarnă. Pentru bani vin oamenii, asta e adevărul. Am așteptat în fiecare lună acel 3 milioane și am mai descurcat (femeie, 27 de ani, Luncaeni).

Veneam la teorie de două, sau de trei ori pe săptămână, cursurile începeau la ora 5 după masa. Așa puteam să facem și altceva în afară de frecventarea cursului, de exemplu cum eu am făcut curățenie în școală și să facem și cursul (femeie, 42 de ani, Luncaeni).

Dar ce faci cu calificarea aia? (bărbat, 35 de ani, Luncaeni).

Chiar dacă avem cursul ăsta, avem diplomă, dar nu putem să lucrăm în domeniu. Facem cursuri, dar după nu găsim de lucru. Investiții ne trebuie aici (bărbat, 25 de ani, Luncani).

Mulțumim Centrului de Resurse pentru Comunități de Romi din Cluj pentru implicarea acestui proiect, care s-o derulat aici la Luncani. Și uite, cu foarte multe greutate, dar au venit la Luncani și s-o calificat în jur de vreo 78 de cursanți, deci un număr extraordinar de mare. Eu vă spun sincer, eu am făcut profesionala la Târgu Mureș, trei ani și un trimestru, am făcut profesionala pe vremea lui Ceaușescu. Și acuma ca să-ți faci un curs de, ca să ai o diplomă, e o treabă foarte bună. Numai că în timpul în care am făcut profesionala, am avut un contract cu Metalurgul ca după terminarea școlii o să se angajeze. Deci aici e diferența asta în democrația noastră, că poți să faci cursul, dar nu te mai ajută nimeni după (bărbat, 48 de ani, Luncani).

Eu acum lucrez cu contract pe perioadă nedeterminată. Am avut 10 ani necalificat, ca să ajung la calificare. Am participat și la cursul asta, da. Omul trebuie să aibă mai multe calificări. Cum o fost cursul ăsta, cât o plătit, era vorba de 6 luni, dar numai 3 luni, s-o dat 9 milioane pe tăt. Aicia eram mulți și tătă lumea a venit pentru banii ăia, nu pentru calificare. Nu știu care o recunosc că n-o venit după bani. Bun, dar nici ăia n-o fost serios, au zis că dă o dată, după aia dă pe rând și până la urmă oamenii au venit pe ei cu telefoane, pentru că ultimele două o dat-o deodată. N-o fost nici ei corecți (bărbat, 51 de ani, Luncani).

De la doamna Cristina (expert rom la primărie) am aflat despre acest curs. Ea e de un an aici, se ocupă mai mult și de noi, se interesează de noi. Mai vine și pe acasă la noi, stăm de vorbă cu problemele care le avem. Mediatori nu avem, avem medic de familie (femeie, 32 de ani, Grădinari).

Sora, cumnata, toată familia s-a înscris la acest curs. Toate fetele din familie suntem înscrise. Când ne-am înscris nu am știut neapărat pe ce domeniu va fi cursul, că e de croitorie, că e de altceva, deci ne-am înscris, că ne-am gândit că prindem o diplomă, să ai diplomă, să poți să te duci undeva să te angajeze, să poți să ai un venit. Ar fi bine ca după acest curs să putem lucra ceva. Ce lucrăm, să vindem marfa noastră, ce lucrăm noi. Numai să facem ceva, șalopete, ceva. Am înțeles că ne pune să facem niște pelerini, ceva, și dacă vor fi reușite, pentru tuns, pelerina aia pentru tuns (femeie, 36 de ani, Grădinari).

Tot prin domnișoara Cristina m-am înscris la curs, deci ea a fost alături de toată lumea. Știam că va fi de croitorie. Deci mi-a și plăcut foarte mult, mai ales că am lucrat în domeniul ăsta. Și am venit, și am înțeles că la urma urmei o și dă o sumă de bani. Pentru mine cel puțin acuma asta face foarte-foarte mult, că mai acoperim ceva La noi acuma s-o fost ceva probleme și o spart acoperișul. A fost și casa mai veche. Dacă ne ajute Dumnezeu, trebuie să schimbăm în vara asta acoperișul, la casă. Noi familia facem, dar trebuie material, și mai ales că sunt scumpe. Și dacă te prinde cu o căruță de uscături, te bagă la pușcărie, deci asta e riscul... Sperăm să fie ceva mai bine după acest curs, pentru că e foarte greu, la noi e foarte greu. Sunt foarte multe familii care sunt în dificultate, dar cred că eu sunt aicia din sat, cred că eu sunt cea mai năcăjită (femeie, 26 de ani, Grădinari).

Sperăm să rămânem cu ceva după cursul ăsta, ne încântă, chiar m-a încântat că este la noi în sat și pot să plec de acasă două-trei ore. Dar dacă era altundeva, nu cred că puteam să plec. Pentru că temele trebuie făcute, mai ales cu cel mic, le fac aproape toate ziua, este în întâia și este foarte greu. Al mare nu, că al mare este la clasa a VI-a și n-am treabă cu el, își face temele singur. Dar trebuie să mă ocup în general de ăl mic. Așa au zis că la terminarea cursului ne va da 10 milioane vechi, ca o subvenție. Și diploma de calificare, da. Deci ne pare bine, că poate găsești pe parcurs să te angajezi undeva și poți să faci ceva. Noi nu putem face nimic cu 4 clasele noastre. Măcar atâta să avem... A fost aicia în sat o firmă de confecții, dar oricum, nu cred că ne angaja pe noi ca necalificate, neștiind nici să băgăm ață în ac, deci când am văzut mașinile prima dată, nu știam nimic. Și acum am învățat pe parcurs. Ar fi fost bine dacă firma aia ar fi rămas. Dar a dat faliment (femeie, 33 de ani, Grădinari).

*

Pe baza experiențelor lor legate de cursurile de calificare la care au fost înscriși, participanții la focus grupuri au formulat câteva idei, dorințe, chiar **sugestii în legătură cu modul în care aceste cursuri ar trebui derulate** în așa fel încât să se finalizeze cu găsirea unor locuri de muncă. În lipsa acestei posibilități, cursurile le acordă oamenilor o diplomă despre care nu știu

când și unde le va fi de folos, și o sumă de bani prin care viața le devine un pic mai ușoară pe perioada cursului. Participanții la discuții au identificat următoarele nevoi.

1. Sprijinirea, de către autorități, a persoanelor care au făcut cursuri de calificare

Normal la Forțele de Muncă ar trebui să fim înscriși după ce am terminat acest curs, ei trebuie să știe, nu? Și să ne spună când sunt locuri de muncă pentru cei care au făcut acest curs. Dar nu știm dacă cei care au făcut cursul ne-au înscris acolo sau nu. Eu nu-s înscris acolo, dar în cursurile astea normal așa era, nu? (bărbat, 51 de ani, Luncani).

Deci cursurile au fost foarte bune, foarte utile, oamenii și-au obținut diplome. Problema e cu ocuparea locurilor de muncă, deci trebuie mai mare implicare de la Centrul de Formare Profesională, deci să aibă, deci în momentul când s-o eliberat diploma, să fie înregistrați (bărbat, 48 de ani, Luncani).

Eu m-aș înscrie și singură, dar nu există posturi pentru patiserie la Forțele de Muncă, nu e afișată. Chiar ieri am fost acolo, dar nu este nici un afiș pentru patiser. Șofer, muncitor necalificat mai era, dar patiser deloc nu-s afișat. Cel mai căutat e șofer la Forțele de Muncă. Pe camion, sau altceva (femeie, 27 de ani, Luncani).

2. Sprijinirea înființării unor firme proprii

Cine ar ajuta financiar dacă am face o firmă noi? Că suntem năcăjiți tății, bani nu este, fără serviciu... Nu sunt bani, fără bani nu poți să faci o firmă (femeie, 25 de ani, Luncani).

Deci am format o asociație comunitară, aicia la Luncani, avem un plan de afaceri pentru o mică întreprindere și am vrut și patiserie, dar deocamdată n-avem sediu (bărbat, 48 de ani, Luncani).

Să deshidă o fabrică, ceva, ca să putem să lucrăm (bărbat, 42 de ani, Luncani).

Da, noi avem un plan de afaceri, o fabrică mică de luminări. După aia mai avem, e cu o țără mai complicată, e vorba de investiții, să facem tamburi din lemn pentru combinat la Câmpia Turzii. Când spun "noi", mă gândesc la vicepreședintele Consiliului, și "noi" sunt și romii

ăștia, ei vor fi prioritari când vor lucra la mica întreprindere, ca văd ca pe copii mei, asta este (bărbat, 48 de ani, Lunca).

Dar degeaba faci fabrica, dacă nu ai pădurile (bărbat, 25 de ani, Lunca).

Neavând lemn, vom folosi deșeurile de lemne, diferite instalații. Uniunea Europeană pe baza asta dă bani, bani grei (bărbat, 48 de ani, Lunca).

Dar pentru femei, patiser ar trebui. Și ar fi bine totuși ca să deschidă și aici la noi o fabricuță, ca să mai ajungă și oamenii săraci, să muncească. Măcar strictul necesar, că mult n-ai cum să faci din salariul ăsta de mizerie. Dar totuși, te-ai descurca (femeie, 27 de ani, Lunca).

3. Inițierea unor cursuri noi

Ar mar trebui niște cursuri, să mai luăm ceva bani. Care ne folosesc, ca să putem schimba locul de muncă (bărbat, 42 de ani, Lunca).

Înainte de sărbători, de Crăciun o zis că se face altul curs de calificare, cum ar fi de anul ăsta, cum o fost ăla de 3 milioane. Asta ar fi un curs de calificare, cu mai multe meserii și ar fi 7 milioane jumate. De la Primărie, de la Luna ne-o zis asta, de la Registrul Agricol. Care a vrut să meargă la curs, a trebuit să se înscrie acolo. Și de asta v-am întrebat (bărbat, 35 de ani, Lunca).

4. Facilitarea găsirii unui loc de muncă

Am avut un singur cursant dintre cei 78, cel mai fericit, cel mai norocos, și-o găsit de lucru lucrător în construcții. Singurul om, care și-a găsit de lucru, lucrător în construcție. Am înțeles că din aprilie începe. O lucrat ceva la negru la firma aia în decembrie, și acum îl angajează (bărbat, 42 de ani, Lunca).

2.2. Cursuri de calificare într-un context urban

Participanții la focus grupurile realizate în Timișoara – marea lor majoritate cu domiciliul în oraș, iar câțiva dintre ei din sate apropiate – au fost înscriși la un curs de calificare în domeniul

comerțului („lucrător în comerț”), organizat de către Asociația Femeilor Țigănci „Pentru Copiii Noștri” și Asociația Parudimos în cadrul proiectului „Egalitate prin diferență. Accesul femeilor rome pe piața muncii”. Cei mai mulți dintre beneficiarii acestor cursuri se bucură de o situație materială mai bună decât persoanele de la sate cu care ne-am întâlnit în cadrul cercetării noastre. Cel puțin (în pofida faptului că, costurile vieții din acest oraș sunt mult mai ridicate decât cele de la sate) majoritatea dintre ei au un loc de muncă și/sau întrevăd posibilitatea găsirii unor surse de venit. Probabil și din această cauză, participarea la aceste cursuri de calificare nu este atât de strâns și direct legată în cazul lor de factorul care părea a fi cel mai motivant pentru frecventarea lor în zonele rurale vizitate, și anume subvențiile primite drept „recompensă”.

Chiar dacă printre problemele cu care se confruntă se află și în cazul acestor persoane lipsurile datorate resurselor financiare reduse, chiar dacă plecarea în străinătate pentru căutarea unui loc de muncă este frecventă și aici, și chiar dacă dificultățile femeilor de etnie romă înrădăcinate în condiția lor feminină sunt similare cu cele ale consoartelor lor de la țară, toate aceste aspecte au fost abordate de către ele printr-o altă perspectivă, mai optimistă. Recunoscând că oportunitățile aferente unui oraș mare cum este Timișoara sunt mai generoase decât cele de la un oraș mic sau de la un sat, dar poate și din motivul că le este mai greu să surprindă dedesubturile situației pieței forței de muncă dintr-o localitate de această mărime, participanții la discuții nu au făcut atâtea remarci critice la situația generală aferentă contextului lor general. Intervențiile lor au avut un ton mai personalizat, lucru care se poate datora și faptului că dintre cei 20 de participanți majoritatea covârșitoare (cu excepția unei singure persoane) au fost femei socializate în a se exprima prin acest mod de vorbire. Precum reflectă fragmentele din interviurile de grup redată mai jos, acest tip de discurs a structurat narativele lor indiferent de tema concretă abordată (problemele majore ale vieții, problemele specifice ale femeilor, plecarea în străinătate, înscrierea la cursuri de calificare).

*

1. Problemele majore ale vieții

Banii sunt cea mai mare problemă, că nu sunt (femeie, 34 de ani).

Eh, acumă nu poți să spui "Vai, n-am nici un ban", nu poți. Nu am probleme majore, mulțumesc lui Dumnezeu pentru tot ce mi-a dat, și chiar nu pot să plâng. M-am bucurat de vacanța asta de paște și aștept vacanța mare (femeie, 18 ani).

E ok, deci eu îs mulțumită, și familia merge bine și cu banii stăm bine, copiii sunt sănătoși, merg bine la școală, deci nu am de ce să mă plâng. Copiii sunt sănătoși și mă descurc. Acumă soțul lucrează în construcții. Ne descurcăm cu salariul lui, dar nu chiar bine, dar binișor. Fata cea mare e la școală, îs cheltuieli și acolo. E greu, dar ce să facem? Mergem înainte. Nu am de ce să mă plâng, sunt o persoană mai optimistă (femeie, 36 de ani).

Probleme sunt, acumă am intrat în procedură de divorț, după o perioadă destul de lungă. Sperăm să fie bine, viața merge mai departe pentru fiecare.. Problema a fost că lui nu prea i-a plăcut să muncească. Asta e. Mă susțin singură. Nu cine știe cât de bine, dar na. Pentru că sunt doi copii, este o chirie, este întreținere. Suntem mulțumiți acum, că a fost și poate să fie și mai rău (femeie, 34 de ani).

La mine un pic e mai greu, că am luat de la zero, stăm în chirie. Pentru că asta e al doilea soț, că primul a decedat și am hotărât să iau viața din nou, și am plecat de la zero, cum să spun, de la lingură și furculiță. N-am avut nimic, pentru că n-am primit de la nimeni, nimica. Nici de la părinții mei, nici de la părinții lui. Am vrut să mergem singur pe drumul nostru, să ne descurcăm singuri. Atâta am norocul că este un om foarte, foarte bun, n-am treabă cu el, mă înțeleg foarte bine cu el. Copilul îl am cu primul soț, știe, o știut că am copil, nu s-a pus problema, copilul nu-l încurcă cu nimica. Am lucrat la o fabrică de mobilă, la Brestovățul Mare, el făcea naveta de la Dumbrava Făget, și eu făceam naveta de la sat. Și acolo ne-am cunoscut. Și s-a desființat firma de mobilă și am ajuns pe drumuri, fiindcă la sat n-ai de lucru. Și ne-am hotărât să venim în oraș. Acumă na, cât de cât, el și-a schimbat de 2-3 de ori locul de muncă, eu la fel, soțul acumă are 2 ani de când lucrează la aceeași firmă. Prima dată, venind în Timișoara, nu că nu știam, știam Timișoara așa, normal, dar ca locuri de muncă nu cunoșteam, primul loc de muncă al meu a fost ca femeie de servicii la un restaurant. Cu contract, am avut contractul pe 3 luni perioadă de probă și după aia, mi-au făcut contractul, dar după ce am intrat în anul de criză, în primul an de criză au făcut reducere de personal. Și cei noi au plecat primii, cei vechi au rămas. După aia am avut o pauză de aproximativ două săptămâni, după care am găsit un loc de muncă, tot femeie de

servici, tot la un restaurant grecesc. Iar acolo făceam, spăleam și vase, pahare, făceam curățenie peste tot locul. Acolo iară s-a redus. Și acuma am lucrat la Profi, ca vânzător mezeluri. Stresul e foarte mare și probleme. Apoi probleme cu mama, era operată și trebuia să renunț. Trebuia să am grijă de ea. Și acuma tot mai întârziu la cursuri, că fac naveta. Merg de la Brestovăț cu ocazia, că trebuia să am grijă și de ea, că e bolnavă. Soțul lucrează. Acuma cum se spune, pe moment ne descurcăm cât de cât. Nu bine, că nu pot să spun bine. Și am și un soț foarte, foarte bun..., n-am treabă cu el. Nu e gelos, deci eu m-am înscris la curs fără să vorbesc cu el (femeie, 38 de ani).

Ceea ce am propus până acum în viață, am reușit. Eu cred că mai trebuie să fiu realizat. Să am familie, casă și pot să am acces la un viitor (bărbat, 23 de ani).

E o problemă să-ți găsești un loc de muncă. Și la mine așa a fost, a mers numai cu pilă. Și cu vorbă bună. Bine, tu pui o vorbă bună la mine, la șeful, că mă descurc. Așa am căutat și eu loc de muncă, din cunoștințe și din ce am auzit noi (femeie, 18 ani).

Nu știu, eu am depus CV-ul și numai cu interviul am rămas, degeaba aveam cunoștințe. Și sora mea e cu sunatul și cu rămasul la interviuri. Acuma are promisiune la o cunoștință, numai că trebuie să meargă după sărbători. Nu știu de ce nu reușesc... Probabil că au mai cunoscuți, care au și mai bune pile (femeie, 38 de ani).

Și mai bune cunoștințe, școală... (femeie, 36 de ani).

Și un aspect fizic mai plăcut (femeie, 34 de ani).

Contează și școala și vârsta, și aspectul fizic intră (femeie, 34 de ani).

Depinde de locul de muncă, acuma dacă mă duc ca femeie de servici, nu o să-mi zică să am înălțime de 180 de centimetri. Eu am băgat CV-ul ca lucrător comercial și aștept. Și am fost la interviuri și am zis că acuma fac acest curs. "Bine, așteaptă!", asta era răspunsul (femeie, 36 de ani).

Ei au nume de persoane, preselează și care se pare mai corespunzător și mai fără școală, pe aceia (femeie, 38 de ani).

Eu zic că unii fac chiar diferențe între romi și români (femeie, 36 de ani).

Da, dar sunt romi, care au mai multă omenie ca românii. Eu nu zic că îi țigan, că îi român, asta nu contează (femeie, 19 ani).

*

2. Problemele specifice ale femeilor

La liceu am intrat din prima, dar am zis că e mai bine să mă duc la lucru, că am venit dintr-o familie mai numeroasă, părinții mei n-au putut să mă ajute și eram nevoită să câștig banii, n-am avut ce să fac. Și am muncit de la 15 ani. Într-un atelier de confecții. După aceea m-am căsătorit, la 18 ani. Și atunci n-am mai lucrat, că bărbatul meu vine de la sat, iar după aia am rămas însărcinată. M-am mutat la sat după el, și au venit copiii, și am fost legată. Cu cursul ăsta mă întorc și eu un pic la școală. Trebuia să aștept să crească și copilul (femeie, 36 de ani).

Eu am terminat profesionala ca strungar, dar n-am fost în viața mea niciodată strungar, chiar dacă am terminat cu gândul că o să și lucrez acolo... Era prin 1991, și trebuia să plecăm atunci în Germania, am pierdut prima sesiune de liceu și totuși am zis că voi pleca, voi pleca, trebuie să mă înscriu undeva la școală. Nu era decât la electromotor locuri și mai undeva. Și atunci primul unde am găsit, acolo am și rămas. Și am făcut trei ani, apoi m-am grăbit repede să mă căsătoresc, am făcut pauză. După aia am revenit în liceu, dar așa... Când au crescut copiii, fata mea are 14 ani, și atunci mi-o zis fata că o să mergem împreună la școală. No, eu m-am înscris pentru cursul de bucătar, că la bucătărie este ceea ce îmi place, patiserie, bucătărie. Și nu s-a ținut, nu s-a mai făcut nu știu de ce, probabil că n-au fost destui sau așa, și am venit la lucrător în comerț. Dacă tot este ceva, care se potrivește și putem face, de ce nu?!? Și oricum, având și doi copii, nu pot să lucrezi oriunde și oricând. Cel mic având numai 8 ani, trebuie să-ți faci așa, să-ți fie flexibil programul. Și a zis că așa e mai ușor a găsi de lucru. Poate nu în anul ăsta, poate în anul viitor. Când o femeie își alege meseria, locul de muncă, se gândește și la asta, că "Am acasă un copil și am..." Soțul meu este consilier la Primărie, și el își face facultatea, zice că nu e târziu să-și facă facultatea. Copiii merg, dimineața îi duc eu la școală și băiatul iasă de exemplu la ora unu și fata iasă mai târziu, la trei-patru. Practic sunt singură cu copii. E greu, dar nu e imposibil. Asta este. Am vrut mai mult, mi-am asumat și răspunderea. Trebuie să

încerci, poate poți. Și dacă nu poți, atunci te retragi și mergi înapoi. Dar dacă se poate, atunci mergi mai departe. Nu este ușor, nici când am stat la sat, nu era ușor că erau terenuri, era altfel de muncă, muncă fizică. Aveam pământ. La sat fără teren nu se prea poate. Mai ales unde aveam noi casa. Dar la sat n-aveam nici un viitor, pentru că era satul mic și copiii puțini. Nu era școală bună (femeie, 38 de ani).

Deocamdată nu-mi e chiar necesar acest curs, nu-mi e musai, cum spunem noi, dar mă bucur să am o calificare. V-am zis, nu am școli. Acuma sunt într-a a zecea, și mă gândesc dacă să mai continui, să termin liceul, sau să rămân cu zece clase. De acum doi ani m-am apucat din nou de școală. E puțin stresant pentru mine, având familie și trebuie să te ocupi de casă, și tot depinde de tine, nu poți să te duci când te mai cheamă de câteva ori pe săptămână la lucru la cineva, și să-ți mai dă și teme la școală ca la copii mici (femeie, 18 ani).

Mama mea nu a avut săraca ce s-o spună, pentru că eu mi-am avut în vene cântatul, mie mi-o plăcut să cânt. Am intrat la liceu, dar mai bine am mers, am cântat, am făcut bani și mi se părea mai interesant să faci bani, decât să mergi la școală. Mama nu m-o tras de urechi și asta e. Acum nu mai cânt, de când am rămas însărcinată am renunțat. Dar cântă soțul meu, și ne ajută în familie. Am cântat și împreună. Așa ne-am și cunoscut... Acuma consider că suntem o familie normală.... Fetița mea are doar 6 luni. O țin pe mama la mine, pentru că trebuie cineva să aibă grijă de fată. Că eu sunt și la liceu, sunt și la curs. Cu asta, mai cunosc și eu lume, așa mai ieși din rutină. Partea cu temele, greutățile astea, astea fac parte din viață, nu e nicio problemă (femeie, 38 de ani).

Putere de muncă am avut întotdeauna, și bunăvoință. Problema a fost că lui nu prea i-a plăcut să muncească și atunci am zis: "Tu rămâi acolo, faci ce vrei, nu se poate astfel, copiii trebuie să crească într-un alt mediu, trebuie să învețe să muncească." Dacă vor învăța, probabil că vor găsi o muncă mai ușoară, dacă nu, nu. Asta e. Și am plecat cu copiii din satul unde locuiam. Mă susțin singură. Nu cine știe cât de bine, dar na. Pentru că sunt doi copii, este o chirie, este întreținere, este... Bine, mai am ajutor de pe partea familiei, momentan lucrez tocmai la cumnații mei la firma lor. Nu pot să mă plâng că am probleme și n-am la cine să-i apelez, mai este și mama mea, părinții mei. Deci am ajutor. Deci familia mare, e un ajutor. Și în a-ți găsi loc de muncă. Firma lor e de construcții, are vreo 12 angajați. Merge bine (femeie, 34 de ani).

Am făcut nouă clase. Apoi m-am măritat. Și am făcut copii. Am un băiețel de trei ani și unul de zece luni. Și acum vreau să merg înapoi și la școală, că vreau să termin. Soțul e de acord cu mine, de acord cu tată ce fac. Ne înțelegem. El lucrează la o firmă care produce tuburi, nu știu, pentru Audi. Copilul cel mare e în grija mamei, deci mama mea îl ține de când s-o născut. Și ăla micul acuma stă cu tatăl său. Stăm aici în Timișoara, în acest cartier. Am lucrat la magazin înainte, aici în zonă, ca muncitor necalificat, fără contract. Cu un salar nu așa mare, dar ce să facem, trebuia. Acuma nu mai lucrez, acuma stau acasă cu bebele. Nu are rost, pentru banii ăia, ce-mi dădea acolo. Nici măcar nu luam banii, că venea copilul meu și "Îmi trebuie aia, îmi trebuie aia...!"... După primul copil o luat soțul concediu de maternitate, dar ca să iau pe al doilea trebuia să fi lucrat un an de zile, sau așa ceva, în perioada dinainte, și eu nu am avut (femeie, 21 de ani).

Acum soacra mea a plecat pe sărbători în Grecia, deci trebuie să aduc copilul cu mine la curs. Anul trecut am lucrat la o editură, Viață și sănătate, și fata de la depozite mi-o spus despre cursul ăsta, și am întrebat și am venit. Mă interesează lucrul în comerț, am experiențe la vânzări, dar unde am depus CV-ul îmi cere și diplomă. Am lucrat și în nutriție, am un curs de nutriție, partea de prevenție, cu corturi de sănătate în mai multe județe (femeie, 28 de ani).

*

3. Plecarea în străinătate

Pe al doilea copil nu l-am mai născut aici în România, l-am născut în Italia. Cu primul am avut probleme, că l-am născut cu cezariana. Unchiul meu îi stabilit în Italia și mi-a spus mie doctorița că nu-mi garantează că mai trăiesc după a doua naștere. Și na, bărbatul meu a vrut copilul. Atuncea ca să fie bine, am mers acolo și am născut. Și acuma am aici niște probleme, că nu vor să-mi acorde alocația copilului, pentru că s-a născut acolo (femeie, 21 de ani).

Soțul nu lucrează acum, soțul o venit săptămâna trecută din Germania. A lucrat aici ca paznic, a lăsat, a mers în Germania, a stat o perioadă, a venit acasă, așteptăm, să vedem. Locuință avem. M-am gândit și eu să plec în străinătate la lucru, dar nu pot să plec să-mi las copilul. Să o iau de

la școală, nu vreau, că dacă pleacă de aici și nu-și termină școala și nu-și termină ce e de făcut. Îi greu să întrerupă școala, după aia se duce naibii totul. Eu nu vreau să o iau de la școală, asta în primul rând, și în al doilea rând, dacă le putem lungi zilele de aici, ca să facă școala, stăm, cum putem. Încercăm, să facem (femeie, 30 de ani).

Școală n-am mult, am numai nouă clase, pentru că am plecat în Germania, în '90. N-aș fi renunțat la școală, dar profesorul de desen tehnic era foarte rău, avea ceva personal cu romii și pe mine se vede că eu sunt țigancă. M-a lăsat corigentă la desen tehnic fără să știu, nu m-a anunțat. În toamnă, când m-am dus să intru în clasa a zecea, nu știam nimica. A venit doamna diriginte și mi-o spus: „Simona, îmi pare foarte rău, tu n-ai dat corigența din desen tehnic”. Doamna diriginte nu avea ce să facă, pentru că era prea târziu, a fost septembrie și atunci mi-a fost rușine să mai repet anul. Și am plecat în Germania și am rămas doar cu opt clase. Cu părinții mei am plecat, nu eram căsătorită, aveam doar 16 ani. Tatăl meu a fost în '89 plecat acolo, a stat 6 luni, s-a întors după noi, că zicea că a pățit, știa tata că îs traumatizată din cauza asta, pentru că el și-a dorit foarte mult să termin liceul, pentru că acum câțiva ani a fost ceva orgolios să termini un liceu, pentru că noi, fetele rome, la 15-16 ani ne căsătorim de obicei. Și tata vroia să schimbe ideea asta. A zis: „Nu vreau să te măriți, vreau să faci școala”. Na. Și n-am putut, atunci a zis, hai să-ți facem un viitor mai bun. Am plecat în Germania, am stat doi ani, m-am întors apoi acasă, m-am căsătorit... Acolo în Germania nu am făcut nimic. Luam un social, așa ni se oferea atuncea pentru că era după comunism. Deci am primit azil politic, tot așa pe bază că eram romi. Am venit înapoi acasă, m-am căsătorit și cam asta a fost. Apoi am plecat în Spania, Italia, vorbesc două limbi inclusiv, italiană, spaniolă, scris-citit. Am stat șase ani în Spania, trei ani și jumate în Italia cu soțul. Fata mare e născută în Italia, aia mică în Spania. Sunt despărțită acum, fetițele mele eu le-am crescut singură, el era El Fugitivo, venea-pleca. Am lucrat în Spania ca ajutor de bucătăreasă, la bucătărie. Am lucrat în casă la femei, făcând curățenie. Am avut un apartament, că tot așa mi s-a oferit un social, pentru că eram femeie singură, cu doi copii și mi s-a oferit un ajutor să-mi plătească casa. Pot să spun că doi ani de zile m-am descurcat bine, după care n-am mai avut de lucru, vindeam ziare. Și prin vânzarea ziarelor, aveam așa o pancardă, unde scriam: „Caut de lucru. Doresc să lucrez în orice domeniu și dau probă de lucru”, deci ca menajeră, ca indiferent. Atunci foarte mulți oameni m-au întrebat, „De ce faci lucrul ăsta, de ce nu muncești?” În primul rând, nu aveam

acte, deci dacă nu aveam o rezidență, nu te băga nimeni în seamă, pentru că, să ai grijă de un copil, nu poate să aibă încredere în tine. Și am venit mai bine acasă. Am găsit ajutor aici la centru. Acum este cursul ăsta, m-am bucurat foarte mult, e foarte bun cursul ăsta. Pentru că chiar dacă plec în străinătate, e un pas înainte, că contează să ai un act (femeie, 36 de ani).

Am lucrat și în Italia. A fost fata cea mare cu părinții mei lăsată acasă, ei au avut grijă de ea. Cu o prietenă lui sora mea am ajuns în Italia. Și bărbatul meu a mai lucrat și înainte, vreo trei luni. Eu am stat unde am lucrat, la familia ala unde am lucrat. Ne-am întors amândoi (femeie, 36 de ani).

*

4. Motivele înscrierii la cursuri de calificare

1. Posibilitatea schimbării locului de muncă prin obținerea unei calificări

Am auzit de curs, m-a interesat și am venit. Cine știe, poate pe viitor o să am o calificare. Asociația Parudimos mi-a propus să aleg dintre cursuri. Pe asta am considerat-o că este cel mai potrivit. Deci au fost cursuri mai multe, de frizer și ce mai sunt. No, îmi place lucrul asta, comerțul. Înainte am lucrat mai mult la încălțăminte, la fabrică. Zece ani am lucrat acolo, și de patru ani lucrez la firma soțului meu, deci mai mult mă țin acasă. Fac actele primare. Am făcut și cursuri de calculator, mi-a prins foarte bine, am obținut și certificat, tot prin acest proiect. Acum au fost mai multe cursuri, dar mi-a plăcut și mie foarte mult lucrătorul în comerț, deci nu manichiură-pedichiură. Și am zis că "Hai, să fie aceasta, că dacă la o alimentară, la un magazin mergi, mult mai bine te iau în evidență, că ai un curs, ai o diplomă." Și ești mai bine văzut la angajare, dacă ai un atestat. Eu am nouă clase. Dar asta nu era criteriu de înscriere la curs. Soțul a lucrat la Real, eu am lucrat la Profi la un moment dat, ca vânzător mezeluri, dar nu numai vânzător, deci am mers și pe rafturi. Dacă o să am acest curs, va fi mai bine ca înainte, pentru că învăț mai multe și pentru că știu mult mai bine, mai multe despre vânzări. Înainte am

fost angajată ca necalificată. Contează mult diploma, ca și statut, și la salariu (femeie, 36 de ani).

Eu am vrut să mă înscriu la cursul în construcții... Dar nu au fost suficienți înscriși și atunci nu s-a pornit. Așa am ajuns la acest curs, de lucrător în comerț, eu sunt singurul bărbat aici. Înainte am lucrat în tapițerie, la o tâmplărie... Am terminat profesionala și de acolo am ajuns la tâmplărie... Dar am schimbat locul de muncă, ca să aleg ceva mai bun. Tapițeria era mare, în jur de 2 mii de angajați. Era ok acolo, doar că era ceva neînțelegere între mine și mastru. Am fost cu carte de muncă pe perioadă nedeterminată. Mastrul făcea mai multe ce nu-mi plăceau..., eram plătiți la bucată și tot dispăreau bucățile de la mine, și dădea la alții, de parcă ei ar fi făcut. Mergea cu pile (bărbat, 23 de ani).

Am două fete, una de 4 ani jumate și una de 6 ani jumate. Cea mare merge la grădiniță, cea mică de la toamnă. Lucrez ca operator mase plastice. Noi facem piese pentru Bosch, pentru Ungaria, și pentru Franța mai mult și protecțiile pentru Duster, Dacia, deci pentru ăștia mai mult facem. Soțul lucrează în construcții, instalații, deci în multe meserii, face mai multe. La firmă am contract pe termen nedeterminat ca muncitor necalificat. Am lucrat și la o firmă de pantofi, și vânzător la bar, am lucrat mai multe. Și am făcut înainte și cursul de informatică, anul ăsta am terminat. Poate în viitor, dacă eventual poate da faliment firma la care lucrez acum, și atunci îmi găsesc în alimentară loc de muncă cu diploma de la acest curs. Comerțul merge, tot timpul (femeie, 27 de ani).

2. Suplinirea educației școlare prin participarea la cursuri de calificare

Noi, cei de aici, în general nu prea avem școli înalte. Adică nu avem o facultate, prea puțini au liceul terminat și atunci probabil că toții ne-am gândit la fel. Să facem un curs, măcar să avem un curs de calificare, dacă școală nu avem. Și probabil că de aici pleacă tot, că cine are liceu sau facultate, nu mai vine la curs. Sau sunt prea puțini. Acuma vorbesc la modul general (femeie, 36 de ani).

Am mai lucrat și în altă parte, în alt domeniu. Am făcut mai întâi cursul de calculatoare, am intrat la calculatoare și după aia la asta de lucrător comercial. Doresc să fac, ca să am o

diplomă. Am doar 8 clase, n-am avut posibilitatea să mai merg la liceu, și fără diplomă nimeni nu te angajează. Dar dacă prin fundație se poate, vreau să termin și școala (femeie, 27 de ani).

Eu n-am răbdare să mă mai întorc la școală la vârsta mea. De aceea cursul îmi prinde bine. E un fel de școală, și se termină destul de repede (bărbat, 23 de ani).

Știu cum zici. Eu fac seral. Adulți suntem cu toții în clasă. Și cu toate astea ne tratează ca pe niște copii. Așa ne trebuie. E mai ușor la așa un curs (femeie, 36 de ani).

3. Ajutor pentru găsirea unor munci sezoniere

Sunt salariile mici în comerț, și mulți se duc în străinătate, și atunci locurile rămân vacante, și iată, noi, care n-avem alte locuri de muncă mergem 3-4 luni. Totuși, într-un oraș mai mare este mai bine, decât într-un sat, sau într-un oraș mic. Ai mai multe șanse în principiu. Doar că nu e bine plătit nicări lucrătorul de comerț. 7-800 de lei, așa. Din care se mai trage impozitul și astea. Mai sunt cuponuri, bineînțeles, bonurile de masă (femeie, 36 de ani).

Noi mergem înainte oricum. Eu fac și școală mai departe și acest curs. Și vreau să ajung la facultate, ca să pot și lucra și să am și facultatea. Că dacă mergi la zi... Părinții mă susțin, să merg mai departe. La drept. O să mă ajute cursul asta peste vară. Mai ales când o să primesc diploma. Sincer, vreau să caut un loc de muncă și să lucrez (femeie, 19 ani).

4. Soluție pentru cei cu diplomă universitară

Dar cine merge cu facultate să se angajeze ca lucrător în comerț?! (femeie, 36 de ani).

Mai merg, mai merg, că n-au încotro (femeie, 18 ani).

Și eu am avut colegi, care au terminat pedagogia, și nu găsesc să se angajeze ca profesori. No, a mers la interviu, i-a convenit salariul și a venit la încălțăminte. Salariul era, acum vreo 5 ani era vreo 1500 lei, plus bonuri. Am avut o prietenă, care din anul întâi de facultate, până în anul cinci a lucrat ca lucrător în comerț, și a terminat genetică. Și când a terminat facultatea, a fost angajat în domeniu. Dar până atunci, cinci ani a lucrat la Real, la Bila, la Metro. Asta făcea, pune pe rafturi marfa. A avut doi frați, și părinții nu puteau să-i întrețină și atunci a trebuit să muncească. Avea salariul foarte mic, acel minim pe economie, chiar dacă lucra la toate cele trei

centre comerciale. Dar era programul flexibil, făcea două ore la Metro, făcea după masă alte două ore la Bila, că a trebuit să-și susțină părinții (femeie, 34 de ani).

Eu sunt studentă, dar am venit la curs prin intermediul unei prietene, care este la facultate și venim împreună la acest curs, ea m-a convins să vin aici. No, și acuma am terminat sesiunea și suntem în perioada de pregătire a licenței și acum fac naveta. Și loc de muncă, deocamdată nu pot să zic că este și atunci încerc cu ce se poate. Am făcut și modulul pedagogic și cursul acesta, acuma deocamdată sunt mulțumită și cu mai puțin, numai să fie cu carte de muncă. Nu înseamnă că dacă ai facultate, ai mai multe șanse la angajare. Întotdeauna sunt alții mai buni. Pe comunicare și relații publice, momentan cred că nu prea sunt locuri, cel puțin așa mi se pare acuma (femeie, 22 de ani).

5. O siguranță pentru viitor

Și în legătură cu acest curs, am venit pentru că în primul rând chiar îmi place să lucrez în comerț. Am lucrat așa, când și cum, pentru că îmi place. Și am zis că dacă doamne ferește, va trebui să mă angajez, să am ceva, pentru că nu am școală. Și mă gândesc că mă ajută, cred că mă ajută chestia asta. Dar din punct de vedere financiar, nu sunt constrânsă... Dar doamne ferește, nu se știe ce ne așteaptă mâine. Și sincer, cred că toți cei de aici, toții de aici ne-am înscris pentru că în primul rând este gratuit, fiindcă toate sunt scumpe și banii nu sunt. Clar, că ar fi păcat să nu profiți de așa ceva, nu? (femeie, 38 de ani).

Sperăm să fie bine, viața merge mai departe pentru fiecare. Și cursul sperăm să ne ajute pe toții, să-mi găsesc un loc de muncă, să nu depind de nimeni și așa mă gândeam, pentru că putere de muncă am avut întotdeauna, și bunăvoință. Cu timpul, cine știe, ce se ivește ceva. Merită, e totuși ceva, rămânem cu ceva (femeie, 34 de ani).

Că avem o calificare. Și lucrător în comerț oricum se va găsi de lucru, oricum. Cursul nu este neapărat o urgență pentru mine, dar v-am spus, o calificare în domeniu e bine să ai, nu se știe niciodată (femeie, 36 de ani).

De la cineva, care lucrează în centru am aflat despre curs. Am vrut să fac cursul pentru viitor, să mai am încă ceva, pentru siguranța zilei de mâine. Am liceul terminat. Acuma sunt în

concediu de maternitate. Am lucrat la un magazin alimentar, ca necalificat. Cursul ăsta îmi dă calificare pentru viitor. Am fetiță de doi ani, soțul lucrează și el (femeie, 33 de ani).

Când mă angajez o să plătesc pe cineva să stea cu copiii.... Fac cursul asta, ca să mă angajez și eu, dar după ce fata mea va crește (femeie, 36 de ani).

6. Satisfacerea unei curiozități

Înainte am mai participat la cursul de operator calculator, care a fost anul trecut, am fost cu centrul plecată și în Ungaria. Am fost la două asociații, una din Budapesta și una din Szeged. Și ne-o prezentat proiectele lor acolo. Aveau un centru mai mare, un centru de programe educaționale pentru copii. Un centru de zi era. Erau tot feluri de activități au acolo, și calculatoare, și ateliere din asta de lucru manual și așa...Mi-ar prinde bine acest curs, pentru că vreau să schimb locul de muncă. Acum lucrez ca îngrijitor, femeie de serviciu la o farmacie. Din noiembrie, de anul trecut. Și în primul rând când te duci, și ai o calificare, angajatorul se uită cu alți ochi la tine, asta în primul rând, și al doilea rând consider, că merit mai mult, decât iau acolo. Am 12 clase, dar n-am terminat, n-am dat bacalaureatul, am abandonat, că m-am măritat și am făcut o fetiță, și e greu, odată ce abandonezi e greu să te reîntorci pe băncile școlii. Dar din toamnă vreau. Fetița are acum 12 ani. Aș vrea să dau și bacalaureatul și dacă pot să merg mai departe, bine, dacă nu, asta este (femeie, 30 de ani).

Am aflat despre cursul asta de la unchiul meu și de la mătușa mea, care o participat la construcția acestui sediu al asociației. Sunt din Giroc, din comuna Giroc, e un sat frumos, foarte frumos ... Oameni buni, peisaj frumos, aer curat și cam atât. Acum eu sunt la anul întâi la drept. Am venit la acest curs doar pentru a afla cum e un curs în România, și mai ales cu un centru de romi. Am făcut curs doar în srăinătate, în Germania și am vrut să aflu cum e la noi. Prin școală am fost în Germania, prin liceu. S-au făcut cursuri la firme foarte importante din Germania, la Bosch, Audi, BMW, și am avut ocazie cred că unică în viață, să ajung la fabricile lor. Am cunoscut limba destul de bine. După vreo doi ani m-au chemat din nou prin ambasadă, nu știu cum au dat de mine, și am fost translator pentru ei. Pentru un grup, tot de romi. A fost o șansă unică și acum m-au chemat să lucrez pentru ei, un an jumate, dar n-am acceptat pentru că sunt la școală și trebuie să-mi fac un rost de viață. Tatăl meu este sârb și mama mea este de etnie

romă. Dar în viața nu prea m-am folosit de partea asta că sunt rom Cunosc limbi străine și asta m-a ajutat în viață, a fost singurul punct bun și pe care m-am bazat. Aspectul meu n-a ajutat deloc, doar asta m-a ajutat, munca și credința în Dumnezeu. Diferențele între ce e acolo și aici sunt uimitoare. Am intrat și în laboratoare. Sunt chestii foarte diferite de aici. Lumea este mai sociabilă acolo, încearcă să te înțeleagă, să înțeleagă lumea de unde vii, cu ce te ocupi, ce ai făcut tu, ce faci, ce vrei să faci. Românii sunt distanți, nu încearcă să vadă omul de lângă ei, să-l cunoască de adevăr, și cred că asta ne face să fim altfel. Acum că am crescut așa în familie, chiar provin dintr-o familie de muzicanți, adică ceva chiar de la origine, așa. Ce pot să zic, noi suntem un popor, o nație mai exotică așa, Și cred că suntem deschiși pentru ceva mai bine. Dreptul îl fac, doar ca să fie făcut, știu că n-am șansă în România. Dacă vreau să muncesc, să câștig bani, pot pleca oricând în Germania, pentru că am loc la firma BMW-ul, deci chiar am loc acolo, dar chiar nu pot pleca așa fără să termin facultatea... Fără să am o bază nu pot pleca. Știu și engleză, m-a ajutat foarte mult, și spaniola m-a ajutat, deci am avut noroc. A fost bine, dar pe medicină vreau să merg și cred că am o șansă în România cu asta. Și totuși, m-am dus acum la drept, pentru că nu vreau să fiu un simplu medic. Sunt date de care ai nevoie în viață, în primul rând, de drept. Te lovești de tot feluri de probleme, și acum cât sunt tânără, cred că am timpul și pentru facultate așa mai lejeră, pentru că e lejeră față de medicină. E plăcere pentru mine (femeie, 19 ani).

Am mai făcut un curs înainte aici... de frizerie. Nu am căutat să lucrez ca frizer, pentru că nu-mi place să tund. Am făcut așa, din curiozitate. Să învăț și eu mai multe, de aceea am venit și eu aici. Am lucrat ca vânzătoare înainte de curs cu un an (femeie, 21 de ani).

Am două fete, din care una este în clasa întâi, a doua este la grădiniță. Lucrez la centru ca mediator școlar, duc copiii la grădiniță. Înainte, în 2000 am fost profesoară de limba romani, tot la centru. Aici am aflat despre acest curs. Întotdeauna mi-am dorit ca să cunosc mai mult, cât se poate de mult. Și m-am înscris (femeie, 36 de ani).

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Pe baza materialului colectat prin focus grupul realizat cu furnizorii cursurilor de calificare se pot formula concluzii la mai multe nivele.

La nivel sistemic, de structurare a rețelei de organizații care desfășoară proiecte de formare putem spune că această rețea poate crește în coerență și densitate pentru a cuprinde simultan și concertat o arie geografică mai mare a nevoilor de formare.

La nivelul valorii practice a cursurilor de formare trebuie menționate următoarele. Competențele dobândite în cadrul cursurilor de formare nu sunt întru totul convergente cu competențele recunoscute după cursul de formare. Documentele emise după absolvirea cursurilor de formare nu reflectă decât parțial cunoștințele acumulate pentru că diplomele de absolvire se emit în funcție de nivelul de educație al absolventului (de exemplu vânzător și lucrător în comerț sau zidar și lucrător în construcții). Deși cursul oferă o diplomă diferențierea pe baza nivelului de educație poate conduce la reproducerea inegalităților de pe piața forței de muncă. Cu alte cuvinte, cursurile pot produce muncitori necalificați cu diplome. Situația ar putea fi redresată prin recunoașterea competențelor fără a lua în considerare nivelul de educație. Acesta ar putea fi o măsură afirmativă temporară pentru romii. Diploma de absolvire a unui curs de calificare poate avea rolul unui gen de „diplomă de bună purtare” care atestă motivația, interesul și conștiinciozitatea persoanei în încercările ei de a se angaja. În acest sens adevărata valoare a diplomei – dacă este relevantă din perspectiva angajatorului – constă în furnizarea unei baze pentru dezvoltarea unei relații de încredere dintre angajator și viitorul angajat. Este un efect benefic, pentru că după cum arată cercetările și experiențele anterioare încrederea este un termen central în funcționarea pieței forței de muncă. Romii care reușesc să se angajeze, chiar în formele de economie socială sunt cei care se bucură de încrederea angajatorului. Una dintre nemulțumirile majore este rata extrem de scăzută de angajare a absolvenților. Proiectele de formare rămân la stadiul în care califică personalul și oferă un atestat al calificării. Însă scopul principal, adică angajarea cursanților este rareori atins.

La nivelul grupului țintă se observă următoarele. Adesea, cursurile de recalificare sunt organizate pentru șomerii și nu pentru cei excluși de pe piața forței de muncă. La aceste cursuri ar

trebui să aibă acces gratuit și cei care nu au statut de șomer pentru că a trecut perioada șomajului, adică sunt șomeri pe termen lung sau pentru că nu au lucrat niciodată dar ar dori să lucreze. Economia socială promite mult, pentru că încearcă să elimine povara profitului. Fiind o întreprindere care urmărește bunăstarea celor implicați în activitățile economiei sociale introduce valorile sociale (de exemplu solidaritatea) în activitățile economice. Totuși, credem că economia socială este fezabilă pentru romii acolo unde ei trăiesc în comunități compacte, mai ales în mediul rural sau în orașele mici. Pentru comunitățile dispersate succesul economiei sociale este incert.

*

În ceea ce privește beneficiarii cursurilor de calificare organizate de organizații neguvernamentale prin proiecte cu finanțare europeană la sate sau în orașe integrează această oportunitate în viața lor cotidiană și fac uz de ea în funcție de problemele cu care se confruntă printre altele în domeniul muncii, care la rândul lor depind de condițiile lor generale de trai. Așteptările lor față de aceste cursuri sunt și ele structurate de situația materială, de genul și de vârsta lor. Tot acești factori determină până la urmă și măsura în care beneficiarii pot transforma capitalul obținut prin cursuri în rezultate efective.

Cel mai puternic atu al cursurilor cu ai căror beneficiari am realizat interviurile de grup este faptul că ele se organizează în localitatea unde ei locuiesc, oferă subvenții pe perioada pregătirii și se derulează în așa fel încât cursanții pot continua celelalte activități ale lor (cum ar fi studiile școlare, sau muncile lor pentru venit). Toate acestea se întâmplă într-un moment când Agențiile Județene pentru Ocuparea Forței de Muncă nu au fonduri pentru derularea unor cursuri gratuite, și foarte multe persoane din comunitățile marginalizate nu-și pot permite să plătească pentru serviciile furnizorilor privați de cursuri de calificare. În cazul Asociației Femeilor Țigănci „Pentru Copiii Noștri”, activitățile conexe ale proiectului „Egalitate prin diferență. Accesul femeilor romice pe piața muncii” (în primul rând programul de acompaniere pentru copii) îmbunătățesc și șansele mamelor de a participa la aceste cursuri. În cazul celuilalt proiect, sprijinirea creării unor organizații locale este factorul care la rândul lui ar putea susține auto-organizarea comunitară în vederea elaborării unor noi proiecte care crează locuri de muncă. Dar

în sine, chiar dacă s-ar realiza, nici cele din urmă nu pot să rezolve marile probleme și dezavantaje structurale cu care se confruntă mai ales populația defavorizată de la sate, precum nici proiectele de economie socială nu pot asigura sustenabilitatea unităților de producție create (inclusiv desfacerea produselor pe piață și realizarea unui profit care să susțină producția continuă).

Ofertele de cursuri derulate în satele Lunca și Grădinari, și în orașul Timișoara cu ale căror beneficiari am făcut interviuri de grup, răspund la nevoi acute. Ele sunt sursă de venit pe o perioadă limitată în prezent, dar totodată recuperează ceva din lacunele educației școlare cumulate în trecut și oferă o promisiune pentru viitor. Importanța lor este și de natură socială: cursurile sunt ocazii de socializare și/sau de ieșire din rutina zilnică a șomajului, sau a muncilor casnice sau a unor locuri de muncă nesatisfăcătoare. Ele pot întări stima de sine, și pot genera motivații pentru a proiecta ceva pentru viitor. Sau pur și simplu pot întreține speranța în mai bine, în situații în care oamenii și-au pierdut încrederea de a putea schimba orișice în viața lor.

Însă problemele structurale ale economiei românești limitează toate aceste eforturi: fără investiții private și publice în agricultură și în producție industrială care crează locuri de muncă sustenabile și pentru categorii sociale care nu posedă proprietăți de niciun fel și eventual sunt la o vârstă la care nu mai pot recupera dezavantajele cumulate; fără schimbarea atitudinilor marcate de prejudecăți anti-țigănești în rândurile majoritarilor (printre ei și angajatorii); fără egalizarea șanselor între femei și bărbați; fără îmbunătățirea accesului la educație școlară și la servicii de sănătate publică – eforturile organizațiilor neguvernamentale care organizează aceste cursuri, precum și ale oamenilor care le frecventează nu se vor materializa în accesarea unor munci și venituri decente. În aceste condiții, chiar dacă este marcată de multe necunoscute și riscuri, plecarea în străinătate rămâne prima opțiune (și) pentru oamenii care acasă nu mai pot supraviețui. În acest caz, căile formale de obținere a unor locuri de muncă sunt suplinite de rețelele și modul de organizare informală care par să funcționeze ca relații de rudenie și de sprijin reciproc, dar de multe ori crează situații de dependență și abuz.

Proiectele implementate de organizațiile neguvernamentale în domeniul ocupării pot asigura servicii persoanelor defavorizate care îmbunătățesc șansele accesului la munci decente, dar nu pot genera schimbări durabile pe piața muncii marcată de economia de piață. Fondurile

structurale puse la dispoziția statelor membre ale Uniunii Europene vor deveni instrumente ale schimbării structurale numai în măsura în care instituțiile guvernamentale centrale și locale își asumă responsabilitățile aferente și își îmbunătățesc sistemul de administrare ale acestor fonduri, și organizațiile civice sunt susținute de către autoritățile publice locale și alți actori sociali (precum companii/ firme private și publice) în eforturile lor de a oferi servicii de ocupare comunităților locale nevoiașe. Demersurile organizațiilor neguvernamentale nu vor avea impact sustenabil, dacă ele nu sunt susținute și asigurate prin punerea în practică a unui sistem adecvat de protecție socială care asigură un trai decent, și înainte de toate a unei legislații a muncii care recunoaște că inegalitățile social-economice se datorează unor factori structurali, care apără drepturile angajaților, și care impune în mod consecvent asigurarea egalității de șanse și eliminării discriminării în angajare și promovare la locul de muncă printre altele prin măsuri active dedicate grupurilor dezavantajate.